

Oral History Kosovo

INTERVJU SA VALJDETE IDRIZIEM

Priština i Mitrovica | Datum: 14. i 28. maja, 2017
Trajanje: 167 minuta

Prisutni:

1. Valjdete Idrizi (Intervjuisana)
2. Eremire Krasnići (Vodila intervju)
3. Donjeta Beriša (Kamera)

Simboli komentara u transkriptu neverbalne komunikacije:

() – emocionalna komunikacija

{ } – intervjuisani objašnjava gestovima

Ostali simboli u transkriptu:

[] – dodatak tekstu da bi se bolje razumeo

Fusnote su redaktorski dodaci koje daju više informacija o mestima, imenima ili o izrazima

[Deo na nastavku realizovan je u Prištini 14 maja, 2017]

Prvi Deo

Eremire Krasnići: Valjdeta, da li možete da se predstavljate i da nam opišete vaše rano detinjstvo i ostalo o čemu se sećate od tog perioda?

Valjdete Idrizi: Ja sam...

Eremire Krasnići: I ostale u porodici ...

Valjdete Idrizi: Da...

Eremire Krasnići: ...i okolnosti, pričajte nam o svemu.

Valjdete Idrizi: Ja sam Valjdete Idrizi. Ja sam iz Mitrovice. Moje detinjstvo je bilo punim aktivnostima. Od kada sam se ja rodila... ja sam porasla na Severnom delu Mitrovice, u centru grada u Severu u jednom mešanom prostoru recimo, bila je etnička mešavina. Ja sam dete rudara i bila sam uvek ponosna sa ovom činjenicom, znači ovim, prosto, ovim da sam dete rudara. Htela sam da kažem, za ovo je bolje reći da za mene je samo epitet za to što ovo je za mene ponos, definitivno, znači ja sam uvek ovu činjenicu smatrala zaista od velike vrednosti. Ja sam porasla u tom duhu, gde je meni otac pokazao ne samo o radu u rudniku nego on me naučio prosto da volim rudarstvo i da se upoznam i da volim lepotu naše zemlje.

Sa druge strane, kada je on govorio o različitim solidarnostima koja su bila podržavani u širom svetu oni su podržavali jedan drugog i koliko su bliski i solidarni. Kasnije kada sam ja porasla, onda prosto ovo je već bilo dokazano. I ovo definitivno svakog puta više me nateralo da se osećam previše ponosna činjenicom da sam ja iz Mitrovice, jer "Trepča" kao što svi znaju, bila je poznata kao jedan od glavnih giganata u bivšoj Jugoslaviji. Znače, ovo je pomagalo nama da se prosto sastajemo sa ljudima različitih kultura, koji su došli u početku da rade i da žive. Dovedi su i porodice ili stvorili su porodice kod nas.

Tako da, ja sam porasla u duhu diverziteta i prosto taj diverzitet smatralo je kao jedna stvarna vrednost u društvu, u gradu, u školi, u porodici gde smo diskutovali. Različitih vera i kultura. Tako da, ja mislim ovaj identitet kao dete Mitrovice uvek je mene učinilo da se osećam previše dobro prosto mi smo se lako adaptirali sa različitim kulturama, bilo i unutar Kosova, znači u drugim gradovima ili kada su oni stigli, ili... tako reći jako lako. Znači mi smo prihvatili i njih i družili smo se i prilagodili se jedan drugome.

I dan danas mi se šaljimo, kada kažemo i ljudi koji su iz Đakovice došli u Mitrovici, osećali su se udobno kao u njihovoj kući, znači i mi smo imali nešto posebnim da su se oni lepo osećali i bili su dobro prilagođeni pored nas. Sećam se bilo je veliki broj profesora, stručnjaka različitih delatnosti koji u početku došli su samo da rade i dan danas ostali su u Mitrovici i stvarno jesu mnogo poštovani. Ja sam porasla u velikoj porodici. Moji roditelji su imali osmoro dece. Da, i ja sam četvrta po redu. Znači, imala sam jako lepo društvo. Škola mi je bila blizu kuće, pet minuta do ško... iz naše zgrade. Živeli smo na trećem spratu uvek.

Često puta za vreme dugačkog odmora ja sam otišla kući i od tuda ja sam čula školsko zvono i onda trčala sam da idem u školi. Mi često puta smo rekli možda ovo je veliko bogatstvo ako porasteš u velikoj porodici znači tu smo imali svega: i pozorište, i sport, i svako jaku igru mi smo imali u kući, jer mi svi smo imali po dve godine razlike jedan od drugog [između], mi deca. Tako da... sećam se mnogo puta, velikom nostalgijom tako reći, pa i sa puno ljubavi moje detinjstvo. Maltene mi nismo imali uslove, ekonomsko stanje nije bilo nikakvo.

Znači, morala sam da čekam sestru dok se ona vraća iz škole da bih ja mogla da obučem njenu vindjaknu jer samo jednu lepu imali smo je za školu, nismo imali dve za nas dve. Voleli smo da se lepo obučemo, da lepo izgledamo naročito u srednjoj školi kada smo počeli malo da porastemo. Međutim ovo nas nije ni jednom teralo da se osećamo manje značajne ili malo drugačije. Ali, međutim, prosto

mi smo imali ono praktični pristup. Ja sam uvek zahvalna kao prvo za ovu atmosferu, ove topline koju ja sam imala u kući od strane dva roditelja, od braće, sestara i šire porodice. Pa i u sredini u kojoj se nalazim, gde sam ja porasla, ona sredina koja se zvala “kod Berilete” deo grada u severu Mitrovice.

Eremire Krasnići: Da li bih mogli da govorite o vašoj užoj porodici? Za ovu veliku ali užu porodici?

Valjdete Idrizi: Da, imam, kao što sam malo pre rekla... osim mlađeg brata, koji je poginuo u nesreći, njega su izgazila kola kada je bio dosta mlad, bio je mali, pet i po godina... dok mi ostali smo svi živi. Jedan deo je u Nemačkoj, jedan deo ovde. Moja starija sestra Vjolca, sada živi u Severu, ona se vratila posle rata i tu je. Bardulj, drugi brat je u Nemačkoj. Driton, je moj brat sa kojim sam najviše vežbala matematiku, jer on je bio alfa-omega za matematiku i naučio je i mene. Linda, moja druga sestra, mlađa sestra od mene, zatim Arton i Burim, moja dva mlađa braća. Jedan je u Nemačkoj dok jedan je u Mitrovici.

Ovo je najbolje kada imaš veliku porodicu pa i ako neko ide u daljini, neko ostajeI mi smo još uvek držali dobre porodične veze, isto kao kada smo bili mala deca. Podržavali smo jedan drugoga. Normalno da smo se i svađali, bilo je i toga da se ljutimo i da se pomirimo kao i svaka druga deca. Ali obično mogu reći da majka je glavni stub porodice, ona je majka koja je uvek bila pored nas. Za svaki trenutak na dobro ili zlo nju smo imali pored. Mada ja sa ocem bila sam mnogo, izvanredno vezana.

Moj otac je umreo kada sam ja imala 20 godine, nisam još imala 21 godinu, ne znam ali ja smatram da je umro tada, kada mi najviše bio potreban. On je meni bio moj najbolji drugar u životu. On je mene dao podršku najviše pa i majka naravno, da bih ja bila aktivna i u drugim van školskim aktivnostima. Ja sam napunila šest godine i pošla sam u školi, na prvom razredu, znači malo ranije, bila sam vrlo živahno dete. Na trećem razredu ja sam počela sa van školskim aktivnostima. I ni jednom nisu mi rekli ne, nego uvek su me podržavali i hrabрили, da idem.

Znam kao dete stavili smo crveni krst traku oko ruke, i tako smo pokupili sredstva za pomoć, mi smo pokupili novac da pomažemo siromašnim porodicama koja su bila na teškom stanju. I mi smo poneli novac Crvenom krstu. Razume se da, nama su dali uputstva za lepo ponašanje, da budemo strpljivi sa ljudima ulicom i da se lepo predstavljamo njima. Eh tu su bile potrebne sposobnosti komuniciranja koja se vežbaju vremenom. Zatim po klubovima, školski recital. Bila sam na grupi za teatar, koje sam ja 17 godine aktivno otišla i igrala sam sa velikim ponosom, igrala sam Crvenkapicu¹ u školi. Možda što sam

¹ Lik u dečiju pripovetku pod istim imenom.

bila uvek debeljuša, mala i dosta žustra.

Eh, tada u našoj školi, u školi “Hivzi Sylejmani” kao što sam navela, meni bila mi je jako blizu, tada se organizovalo jednom godišnje, znači organizovali su, po put parada, znači sve one glavne škole u gradu. Izabrali su po jednu priču i improvizovali u jednoj sceni, na jednom velikom kamionu. I naša škola, znači, je izabrala Crvenkapicu. Ja sam bila Crvenkapica. Bila sam nominirana, i podržana od svih. Kada kažem od sviju, ova škola bila je mešana etnički, bilo je Srba i Albanaca. Mada su govorili da je bilo veliko takmičenje, ali u stvari ja nisam se pojavila, nisam ni znala. Nastavnica likovnog je smatrala da da ja mogu da budem jedna dobra Crvenkapica.

I sećam se kada su se približile kamere, baš tada sam bila pored našeg stana, i nisam znala dali da podignem glavu gore da gledam majku i oca. Pitali su me: “Kako se zoveš, da li se plašiš od vuka?” Sećam se da sam jednom pogrešila i rekla sam: “Valjdet Idrizi, uh, ne ja sam Crvenkapica” (smeje se). I nisam stigla da vidim sebe ni jednom preko televizije (smeje se). Jer tada bio naš televizor u kvaru i stoga nisam imala tu šansu da vidim. Ali, nema veze, važno je da se rado sećam te scene. I majka kada me gledala bila je ponosna sa mnom. A sa jedne strane osećala sam se malko onako kao deca pod strahom. Tako da ja sam bila uvek angažovana aktivnostima i u okviru škole, pa i van škole gde je bila potreba.

Nisam ja bila jedna od onih devojaka koja su igrale kao snaše od zgrade do zgrade, jer tada bile su takve devojčice. Otišla sam po nekada, ali ne, snaša nisam bila ni jednom, tako da (nasmeši se). Pa možda su i mene pravile snašom, ali ne mogu da se sećam, ne, ne smatram da nije to bilo toga sa mnom, nisam... ne sećam se, nije mi registrovano. Da bilo je vrsnih aktivnosti, ali uvek sam želela da učinim nešto drugačije i kao takvu uvek ja sam imala podršku od ukućana. I tako je bilo uvek, stoga mnogo sam zahvalna mojima. Inače ne bih ja bila ova koja sam danas da nisam uživala veliku slobodu. Prosto, da učinim nešto, prosto da doprinosim nešto za moju publiku, za moj grad, za naše ljude. I ovo je mene uvek dalo neku mogućnost da se osećam jako dobro.

I danas, i možda i u momentima kada nisam dobro, ili... znate u svim ljudima ima i dobro i zlo, to su momenti... ja uvek izlazim. Ima aktivnosti koliko očeše ljudi da učiniš, i od jednom se ojača moral i energija. I tako redom dok dobiješ jednom energiju i odmah reflektira druga energija. Ovo je moje, ovako sam ja porasla. Sa velikom ljubavlju ja se sećam taj deo života.

Eremire Krasnići: Pošto sav vaš posao je bio za zajednicu i u zajednici, i vaše društvo je bilo multietničko mešovite kulture, da li bih mogli da nam kažete kako ste kontaktirali vi sa svim ovim

ljudima? I na neki način vi ste se starali za njihove za potrebe. Da li bi nam opisali malo detalja u kontaktu sa ljudima drugih entiteta ?

Valjdet Idrizi: Ako idemo sasvim u moje detinjstvo, znači mada naš grad je bio etnički mešoviti, u ono vreme tokom mog rasta, znači za vreme adolescencije, znači i još starija, od jednom situacija počela da se pogoršava. Pomenula sam malo prije Štrajk Rudara² znači koja je bila značajna za sviju, u to vreme počeli su da se odvajaju, znači kompletno i aktivnosti, i putevi. I korzo bilo je drugačije, znači bilo je drugačije u Mitrovici. Bila su neka pravila koja nisu bila napisana, znalo se kuda idu Albanci, kuda Srbi.

Ali, mada sa, sa, sa komšijama koje smo ih imali, u zgradi, nije se osetilo nikakva izmena, nije bilo jer mi smo tu porasli, uvek smo se pozdravili. Ali vremenom, već počelo da se... znači počelo neka strah...

Eremire Krasnići: Od sviju?

Valjdet Idrizi: Da, od sviju. I nije se znalo sa koje strane ti stiže faktički, mada sve je bilo konfuzno, nismo znali šta, prosto nismo znali šta se događa. Sa druge strane, mi smo učili i u istoriji, pričali su i stariji ljudi, da mi treba da budemo malo više pažljivi kada... znači, mada rat je počeo u Hrvatskoj, meni brat je bio tada u vojsci tamo. Na sreću on se udaljio. Dezertirao je, i pobjegao je u Nemačku. Ali počeli smo, da se plašimo da osećamo onaj strah i posle bili smo jako pažljivi i u ono vreme kada u Kosovo nije bila još tako javno.

Eremire Krasnići: A zašto... Sada sigurno se sećate Štrajku rudara '89-te? Da li bi mogli da nam kažete kako je izgledao tada grad? Da li se osećalo onaj pritisak prema svemu onih događaja razvijenim u "Trepči", unutar, unutar u gradu ? Kako? Opišite, na šta se sećate?

Valjdet Idrizi: Da, bilo je, naročito sećam se vrlo dobro, jer moj otac je tamo bio, imao je problem sa leđima, i od tuda otišao je u Banjsku banju, bila je jedna poznata banja tamo. I, kako je počelo štrajk... on je bio otišao u prevremenu penziju, [ne] prevremeni za to se razboleo, pa kasnije i umreo je... samo znam da je došao iz banje, i otišao je u Rudnik. I prosto, znači svojim delovanjem i njegovim rečima kako nam je rekao: "Potrebno je ili sad ili ikad". Znali smo da su odlučni, nešto se događa, i

² Štrajk Rudara, 1989. godine, bilo je štrajk gladi kojeg su inicirali rudari Rudnika Trepče oni su protestirali protiv Autonomije provincije Kosova od strane Socijalističke Republike Srbije.

ono... znači situacija je nešto izmenjena nešto... ali za nas kao mladi bilo je nejasno, znači kuda idemo!

Zatim, sa druge strane imali smo neku jačinu. Jer kada je govorio moj otac, znači, kada ide tata, kada se svi pokupe zajedno, i prema one istorije koju smo imali ranije, za koju smo mi čuli, imali smo veliko poverenje. Ali sa druge strane, i u školi kada smo pošli, i ulicom kada smo otišli, sećam se jedne tišine. Jedna negativna pojava, jedne tišine u gradu. Neka vrsta pritiska. I, ne znam, neka nesigurnost znači stvorena je barem i neka aktivnost malo i one van školske aktivnosti tada bili smo smanjili malo. Tada mi smo bili aktivni u kući ili u razredu to što smo mogli.

Tako da, samo, samo što je počelo da se oseća onaj pritisak. Sada u našu mladost nismo mogli sve da pratimo da pratimo sve vesti i da znamo kompletan odgovor, šta se događa, samo znali smo da mi kao Albanci treba da se čuvamo sada. I znači velikom pažnjom šta se govori, zatim i sa drugim Srbima. I sa drugim ljudima... u razredu i na drugim razredima koje si imala, u drugim školama. Počela je neka dodela uglavnom između Srba i Albanaca. I ovo, kasnije i u školi, kao što sam malo pre navela i u korzo. Samo po sebi osećaš po radnjama, kafićima koje su bile baš tamo gde smo mi živeli, mnogo ih je bilo... muzika je bila, ona koju su zajedno stvarali pogotovo isto kao Srbi kao Albanci. Muzika je bilo vrlo dobra znači sve je bilo lepo... ali, nisu više otišli po istim kafićima.

Albanci na jedno mesto, Srbi na drugo mesto. Mada je bilo i tada popusta, možda zavisno od čoveka ili poznanstva, ja znam da ja lično nikad više nisam ušla u kafićima gde su navratili Srbi, prosto ja sam se plašila, ali izašla sam u onim mestima gde mi je bilo prijatno, kako sam ja smatrala da ću lakše da prođem. Naročito mi kao porodica koji smo imali ljude pod istragom, politički znači znali smo da nije jednostavna stvar i treba da pazimo od buduće vlasti. I ujedno neka strah pomešana sa poverenjem. Sa ove strane sa nadom da će rudari da učine nešto dobro, nešto bolje, sa druge strane, ona strah i kolektivni osećaj, ona nesigurnost za budućnost, šta će se događati. Prosto nisam znala, nije se znalo. Tako da, ono vreme je bilo pod velikim emocijama, ali mnogo velika mešavina. Sa druge strane život ide dalje.

Eremire Krasnići: Da li vam je kazao nešto vaš otac o epizodama štrajka u Rudniku? Da li znate nešto?

Valjdet Idrizi: Da. Sećam se vrlo dobro kada je izašao. I ponovo izašao je sa leđima, onako bio je stezan kako je izašao iz banje... čovek je bio bolestan. Sećam se čovek je bio dobar kao čokolada {pokazuje lice rukom}, prašinom i sav takav, znači nešto... I rekli smo njemu: "O tata postao si kao čokolada". I on je meni rekao "Hajde onda..." Uvek mi je rekao, jer ja sam volela eurocrem čokoladu, i

reko je: “Znam ti voliš, ti voliš, hajde po ljubi me” {dodirne lice}. Znam da sam tako ja ljubila njega. I rekla sam: “Da”.

Ne u detaljima ne, da nam kaže sve i svačega, samo, jedino kada sam pitala: “O tata, je si li mogao ti, ti si bolestan? Ti si bolestan i umoran si, i nisi ništa jeo.” Kako smo gledali u vestima. Kaže: “Ne, more” i nastavi: “tatino ti ne znaš koliko ima tamo koji su viši od mene tamo? Ja samo jedan sam bio... od tolike mase koja je bila. Još ko je bio, kada sam ja pričala...” I okrenuo se malo pozadi: “Nikada,” reče: “nikada se ne odvajaju rudari i podzemlje.” reko: “ima da se kreće”. Reko: “Mi smo svesni da ovo je bogatstvo mi znamo, ovo je imovina...” Ne znam nekako, međutim nešto ti gubi nešto ti ojača moral. Nikada neću zaboraviti koju snagu mi je dao koje osećaje da nije više bilo potrebno da pitam za nikakvo drugo objašnjenje.

Kao, kao da sam svatila sve kroz njegovog pogleda ponekad i kada nije stigao da se objasni do kraja. Možda ja sam se plašila da ga pitam još da neću saznati nešto još gore, možda se nešto naveliko događa, i nešto još gore. A od njega šta je moglo reflektirati, znači i onaj deo koji... “Ono koje vredi”, tako je rekao. “Ali mnogo bre tata, pa nema veze i da nisi bio sa njima. Svi su znali da si bolestan”. “Ne,” reče: “Ja nikada ne bih mogao da se odvajam od njih”. I tako. Znam da svakog puta kada se dešavaju ove, jer ne volim mnogo datume, da se sećam spomen dane oko njega, s toga.... Ali i kada idem, jer i ja sam bila više puta u jami, bila sam da tražim ime moga oca tamo. Njegov broj je bio 618. Sišla sam u desetom horizontu jer prosto volela sam da znam.

Ja sam pitala njega kada sam bila mala sve i svačega. “A kako tata, i tako? Jeli dole hladno? Jeli toplo?” On mi je kazao: “Prema severu je hladno”. Mi tada nismo znali kuda je sever. Okrenule smo se sa svih strana. Tako da, ne znam bilo je ono mišljenje i poverenje da kada smo zajedno ima neke stvari da se kreću, i možda da se ne plašimo za budućnost, ne znam. Ovde smo dobili neku snagu koju sam ja dobila od oca. Maltene od uvek on je mene učinio da se osećam mnogo ponosna da se ponosim što sam njegova ćerka. I danas, jer njega su mnogo ljudi znali po rejonu Šalje naročito, jer je on bio aktivan i za Pomirenje krvnih osveta...

Eremire Krasnići: Hm!

Valjdet Idrizi: Da. On je imao jednu, jednu, jednu drugu priču, drugu istoriju od moje, i volim da verujem da imam nešto od njega ali ja sam mnogo daleko od njega ...

Eremire Krasnići: Pomirenju krvnih osveta... u '90-toj?

Valjdete Idrizi: Da.

Eremire Krasnići: Sa Anton Ćetom?

Valjdete Idrizi: Da.

Eremire Krasnići: Aha vrlo interesantno.

Valjdete Idrizi: Da da. On je bio...

Eremire Krasnići: Da li bih mogla da nam pričaš nešto o njemu, kako je on počeo?

Valjdete Idrizi: Sa njim nisam ja bila ni jednom, na žalost, znači po terenu, ali on... jer u rudniku Stan Trga u "Trepči", obično su radili ljudi iz Šalje Bajgora, uglavnom, ali bilo je i drugih došljaka...

Eremire Krasnići: Oni su pozivali jednom...

Valjdete Idrizi: Da.

Eremire Krasnići:... Od štrajka...

Valjdete Idrizi: Da, apsolutno. I posle, pošto je bio dugo vreme, tata i on, on je bio čovek poseban koga i nije bilo drugog, on znate nije bio završio školu, imao je samo četiri godine škole, zbog ekonomskih uslova...međutim ako si jednom sedeo sa njim... on je bio i narodni poslanik jedno vreme, ako si imala priliku da sedneš sa njim da razgovaraš on je imao posebnih tema, on je bio živa enciklopedija. Jer kao što sam malo pre rekla zbog ekonomskih uslova, koja su nama nedostala, ali mi imali smo knjiga po kući kuda se krećeš.

Možda ove ormare nismo imali gde da ih, postavljamo, međutim, ali bio je jedan čovek koji je bio interesovan, njega ekonomski uslovi nisu ga zabranili da samo sebe razvija i to na različitim granama, znači profesionalno i u drugim poljima. Za to njemu uvek njegova reč je bila poštovana. Danas ja se ponosim kada mi neko kaže da ja njemu ličim malo iskreno vam kažem. Ali teško je njemu da ličim možda sam nešto na njega to može biti jedna desetina njegova, ali zaista ja se osećam jako, jako, jako ponosna. Ja se šaljem kada kažem ja se ponosim ali definitivno da. I sada kada njega...

Eremire Krasnići: A da li je on upotrebljavao svoj autoritet da pomiri ljude, ili ne?

Valjdet Idrizi: Da.

Eremire Krasnići: Verovao je u zajednici?

Valjdet Idrizi: I verovao je mnogo ljudima, mnogo je verovao. Voleo je mnogo ljude. I ovde sam ja na njega jer i ja mnogo volim ljude. Bez obzira šta se sve dešavalo da su se ljudi menjali tokom rata, ja sam primetila njihove razlike, i neke ljude koje su se pretvorile na divljače, međutim istovremeno ja sam svatila da su ljudi radili svašta samo da spašavaju nekog drugog. I ono poverenje u ljudima nisam izgubila nikad. I na ovo ja sam na njega ličila, mislim od njega, ja imam onu njegovu rečenicu: "Eh, danas je bio jedan vrlo dobar dan", ovako kada se vratio kući ponoći.

"Kaži tata?" "Ah, dve porodice koja su bila od kolena do kolena, koliko generacija su prošla", znači: "imali su krvnu osvetu, danas su pružili ruku jedna drugoj". I ni jednom nije rekao da je on to učinio. Ni kako, ne, ne, ne! Samo: "Oni su se pomirili". "Tata, kako, kako?" "Da, tatino, ljudima je potrebno da im daješ priliku da govore". I sve, sve, i recimo da im se daje prostor da se ne gledaju loše sa strane od drugih ljudi, znači kada se oni slobodno izraze. I rekao je: "Kada, kada se dugovaće, kada daju besu jedan-drugome tu nema povratka natrag".

I kada, uvek kada se vratio od njih i rekao je: "Danas je jedan dobar dan", mi smo uvek znali da da je nešto rešeno, znači ima neki slučaj koji...Kasnije ja sam saznala, tek kasnije znači da je on bio bajagi značajan u ovim procesima. A, nama je rekao samo da je bio onako samo sastavni deo ovakvih procesa. I fokus njegov je bio jedino da su se oni pomirili, i nikako da govori za posrednika koji je bio. Anton Četa je bio idol za sve nas, naročito možda za nas koji smo znali malo više o njemu i njegovih dela... ali znači moj otac je rekao: "Proces pomirenja..." mi smo znali za personalitet, profesora Četa, ali koliko su bili značajni ovi lokalni posrednici. Da. Tek kasnije ja sam svatila, svatila, svatila da su vrlo značajni oni ljudi koji su bili okolo kao što je bio i moj otac.

I danas kada idem i kada mi kažu: "Zna se od koga si ti i na koga si ti, čija si ti i od koga si ti nasledila". Tako da, je rečeno u ono vreme i za Rudnik za ono vreme '90-tih, znači sve dok je počelo i kod nas da se jasno vidi, prosto da izlazi u površini sav onaj veliki pritisak naš, i ona naša patnja. Ili, ponekada kada sam ostala nakon školskih aktivnosti otišli smo u gradskoj opštini. I tada situacija se pogoršavala, i izvod rođenih ili bilo koji dokumenti, ekstrakti rođenja za koja su ljudi imali potrebe da

izvade u opštini i tu su ih loše primili i maltretirali. Naročito ljudi koji su dolazili sa sela za to što nisu znali pisati ćirilicu kako da popunjavaju, ili tražili da im se plaća dva-tri struko a koje i nisu imali platiti i tako.

Mi smo bile tu, ja sa mojim drugaricama, znači mi koje smo se odrasle u urbanoj zoni grada, i mi smo znale pisati ćirilicu, znači srpski. Mi smo se sakrili kod jednoga stuba unutra u opštini, uvek se sećam i sada kada ulazim u opštini, mi smo se sakrili da nas ne vide da smo uvek iste tu, i mi uvek smo pisale za te ljude popunjavali formulare. I ponekada kada sam se zakasnila, mama vikala prekorom. I na tome rekla mi: “Kako si toliko zakasnila, nisi ni jela. A zadatke?” Znači, ti ne rešavaš zadatke, ili ti ne pomažeš kući jer mnogo dece i kao devojčica da pomažem nešto. I ja sam pričala njoj ovako, ovako, ovako. Otac odmah bio je tu da me podržava i zatim da kaže, sećam se ljubio je majku i kazao je: “Neka, treba da se pomaže ljudima... samo za ćef niko neće da ostane ceo dan u opštini”.

Znate? Nekako dao mi neku podršku, poverenje, ja sam zakasnila, pa nisam ni zadatke rešila toga dana, on je računao da sam ja zamenila nekim drugim dobrim aktom. Ovako, ovo se dogodilo ne samo jednom nego često, često puta. Desilo se samo jednom da imamo slobodno vreme, dolazile smo na Jugu u opštini, tamo gde je bila i gde se i sada nalazi. I na ovaj način mi smo bili svedoci lošeg ponašanja opštinaru, kako su njih gurali, psovali...

Drugi deo

Eremire Krasnići: Jeli bilo izmena u životu, ‘90-tih godina?

Valjdet Idrizi: Pa vidite sada...

Eremire Krasnići: Kako je bilo u srednjoj školi, da li bih nam pričali nešto?

Valjdet Idrizi: Da. Mi možda, možda mi kao porodica, doživeli smo svaki događaj, svaku oluju koja se desila u nas, znači između Albanaca, diskriminacije. Mi kao porodica doživeli smo direktno u porodici. Kao što sam malo pre navela, u početku i kada je rat bio u Hrvatskoj, meni je bio brat tamo tada i jedno dugo vreme nismo znali šta se događa samo kada je puklo i on izašao. Faktički došao je ovde kao u lutriji sa odobrenjem na raspust. Ali kada je počeo da govori kako je njemu tamo, kako se izmenio skroz moj brat postao drugačiji sasvim, taj Driton mladić, koji je samo dve godine stariji od mene.

Sada otišao je sa jednim falsifikovanim dokumentom kod supruga sestre od tetke, dobio je od njega i na svoj rizik i otišao je za Nemačku. Sada već ste primetili, ovo je informacija od prve ruke i time smo saznali šta se događa tamo. Zatim počeli su trovanja po školama³. Eh, sećam se Linda, moja sestra bila je jedan od najtežih slučajeva u Mitrovici.

Eremire Krasnići: Trovanje?

Valjdet Idrizi: Da. I više puta njoj se desilo da je pala u nesvest. Na primer, kada je bila u kupatilo, zatvorena vrata i kada smo videli voda ide neprestano, znači neprestana voda, mi smo bili prinuđeni da razbijemo vrata. I videli smo nju, pala u nesvest, i ona je osetila.

Eremire Krasnići: Onesvestila se?

Valjdet Idrizi: Da skroz nesvesna. Skroz!

Eremire Krasnići: Šta se desilo njoj? Otišla u školi...

Valjdet Idrizi: Da otišla u školi, kao i svi drugi. I kako izgleda to sve zavisi do organizma, neko je bio otporniji a neki manje i znači nije mogla da podnese...

Eremire Krasnići: Apsorbira?

Valjdet Idrizi: Da, nije mnogo uticalo, znači. Možda se ošamutila. Jer i u mom razredu tri devojčice su bile trovane, ali mi ostali, ne. Znači sestra nije bila otpo... mi smo išli u školi u dve smene jedna prepodne, druga popodne, jedna na prvom razredu druga na trećem mislim tako ili jedna na drugom druga na četvrtom, tačno ne bih znala pomešala sam ali znam u srednjoj školi u gimnaziji, u istoj zgradi. I sećam se kada su je doneli, mi smo bili slušali u vestima, kada su je doveli u ramenima držao je jedan od nastavnika sa dva-tri učenika, evo Linda je trovana, posle slušaj vesti o njoj samo u

³ U martu 1990. godine, nakon što su kosovske škole bile podeljene po etničkoj liniji, hiljade albanskih učenika je obolelo od simptoma trovanja gasom. Nijedna pouzdana istraga nije sprovedena od strane vlasti, koja je uvek tvrdila da na Kosovu nije korišten nikakav gas, i fenomen mora biti uzrokovan masovnom histerijom. Vlasti su takođe ometale nezavisne istrage od strane inostranih lekara, i do danas, izuzev publikacije u *The Lancet-u* koji isključuje trovanje, postoje samo kontradiktorni zaključci o prirodi i uzroku ove pojave. Za više informacija o ovome molimo vas pogledajte Džuli Mertus, Kosovo: Kako su mitovi i istine započele rat. Berkeley, CA: Univerzitet u Kaliforniji, 1999.

vestima.

Nismo znali ni kako da se ponašamo sa njom. Osetila neke grčeve i kako je osetila grč ona se stisnula skroz. I sećam se kako nam je rekla baba da je pipnemo sa iglom jer ona može da ujede jezik. Ovako smo doživeli kada se njoj pogoršavalo stanje, kada ona se namučila. I nismo znali kada ima taj napad da doživi. Još jednom sećam se kada smo mi bili na trećem spratu, ona pogledala kroz prozor, i videla nešto dole i već {pokazuje rukama kako se obesila u prozor} i ostala je ovako. Taj slučaj, samo znate, ne znam, imala sreće, neko je iz naše porodice ušlo u i dohvatio nju kroz noge, inače mogla je da padne da ide za uvek....

Eremire Krasnići: Koliko je njoj trajalo ovo?

Valjdet Idrizi: Bajagi dugo je trajalo njoj ovo. Linda, potpuno se lečila samo kada je otišla u Nemačkoj. Kada je otišla sa verenikom u Nemačkoj, udala se u brzinu da bih sredila dokumentaciju i da bih otišli zajedno. I, ne sećam se do tada ovo, nismo znali... i kada se ona udala, ne ona nije imala onih velikih formalnosti, bila je skromna mnogo samo mi uža porodica...

[Prekid razgovora]

Eremire Krasnići: Na primer u Nemačkoj, ona se lečila potpuno?

Valjdet Idrizi: Da lečila se u Nemačkoj potpuno, prosto osetilo se da je potrebno da ide dalje za lečenje. Sećam se da je otišla više puta u jednoj crkvi u Binči, tamo negde. I znam da su joj bili davali neke injekcije za smirenje, dolazili su neki strani lekari, ali...

Eremire Krasnići: I dijagnoze, znači dali su njoj da je trovana?

Valjdet Idrizi: Ne bih znala, ovo je bilo ostala kao enigma. Barem ja ne znam, možda. Profesionalci znam da su imali nekoliko vrsta interpretiranja ali ne znam baš kako. Jedna vrsta gasa koja se upotrebljava za što znam ja... da li verujete sada kada vidimo u Siriji ovo zadnje vreme, prosto sećam se onih naših događaja... pa odakle da znamo o kakvom gasu se radilo tada. Ali, imali su neke priče, bile su neke priče da ova deca koja su tako trovana neće dobiti nikada decu. A naša sestra bila je mnogo trovana... ovo je mnogo uticalo i kod nas, i kod nje. Sada je majka troje dece. Ali, ona je imala sreću što je otišla u Nemačkoj. I u Nemačkoj posle nju su tražili u onim spiskovima koje su imali "Lekari bez granica" ili od kud da znam ja, međunarodna zajednica, i pronašli su ga na spisak, i posle

su njoj pomagali na lečenju, znači bez platno. Znam da jednu godinu ona bila na lečenje. Pored svih...

Eremire Krasnići: Bila je jedna jaka propaganda da nije bilo trovanje, faktički nisu ni pokušali trovati. Da li su vas podržavali u to vreme, bila je kriza da se nešto tako samo priča a ne da se dokaže trovanje? Znači bilo je problem samo reći da je bilo trovanje, jer tada su javno rekli da je ovo samo kolektivna histerija?

Valjdet Idrizi: Zgrada u kojoj smo mi stanovali bila je na pet sprata. Mi smo bili na trećem. Bilo je u našoj zgradi veći broj srpskih stanova, porodica, ali po broju stanovnika mi smo bili više, velike porodice, nas Albanci više članova porodice, bili smo brojčano više. Desilo se više puta nedeljno da su je doveli iz škole...

Eremire Krasnići: Sa napadima?

Valjdet Idrizi: Da sa napadima, pa nesvesna, i svi iz komšiluka su je videli. I nijednog komentara. U opšte! U početku možda, "A, šta je bilo?" [Na Srpskom] I majka nije htela nikada da govori srpski, i odgovorila je: "Kako šta je? Oni su je trovali. Nju je trovao Beograd". Rekla njima. Ali oni ni jednom nisu komentirali ni jednom. Nas su poznali jer u toj sredini uvek smo živeli. Ovo nekako je bilo deklarativno, ne priznam. Ali nije se moglo izbegavati ove javne istine. Jer možda simptomi ne daju, sećam se kada su došli društvo, dolazili su školski drugari u kuću da je obiđu, i odmah kako gleda jedna drugu jer dve - tri su bile isti slučaj... nama desilo se da ih povedemo lekaru po tri od jednom, od jednom su se ukočile i nismo znali šta da radimo sa njima. Pod hitno zvali smo ambulantu i...

Jedan period izvanredno težak. Tako da, ove su bile i kao porodica, bližile smo se pod istim problemom koga smo doživeli onako direktno, od svega ovoga. I posle ništa nije bilo kao iznenađenje posle ovoga sve je bilo... Isterali nas iz škole. Ja diplomu srednje škole po kaficima i čajdžinicama dobila sam, za to što nisam više mogla da idem u gimnaziji jer su bili isterali sve nas iz škole. Ja sam imala sreću da ne idem u privatne škole, mislim da nastavim i u fakultetu, ali sada je prvi i poslednji recimo zadnji put da sam ja bila ulazila u srednju školu, unutra objektu, bilo je pri kraju četvrte godine. I kao što sam rekla, diplomu tu sam dobila blizu škole u kaficu, tamo smo išli.

I ovo je počelo znači počelo da se oseća izvanredno mnogo. Plus i u gimnaziji bila sam mnogo aktivna i u tadašnjim aktivnostima. Sada, u ovo doba organizovali su vrsna predavanja, raznih profesori. Sećam se profesor Esat Staviljci bio došao koliko puta. Nekako nas mnogo ojačao moral svima. Nekako poverenje, nekako.... I ovako kada nekoliko puta budeš doživela povredu i to uvek iz istoga režima,

posle nemaš taj luks da se predaješ ili samo da gledaš, ili samo treba da preduzimaš nešto, da se angažuješ, više.... A ja imala sam taj motiv kao što sam rekla malo prije, podršku porodice.

I sada ja, plus imali smo mi neki drugi doživljaj još teži jer u to doba umre nam i otac u ranim godinama. Mnogo, mnogo. Otac je umro '95-te. '93-će brat, znači. I u '94-te, ujak koji skoro celo vreme živeo sa nama, 29 godine. Tako da smo doživeli tragedije nad tragedijom u našoj porodici. I mislim, kada smo izgubili oca to je bilo krov svake jake sekiracije. Tako da, ne znam, samim mojim aktivnostima možda, da pokušala sam da priđem svima, u ovakvoj formi ja sam se nekako ojačala nesvesno toga. Ni sam ni znala.

Eremire Krasnići: Kako prebroditi lakše?

Valjdete Idrizi: Zatim da se suočimo sa poteškoćama koja su nas čekale '99-te. Nama '98-me, jer tada mi bio brat u vojsku, bio je jako mlad. Posle dva brata su prodali cigarete, kikiriki, došla policija.... Koliko puta su došli u jutro u sedam sati, istukli njih i uzimali im novac: "Zašto vi prodajete ilegalno, zašto vi prodajete". Majka je ispekla kikiriki, da bih mi otišli u školu. Tako da, bilo je jedan jako težak period jako, jako, jako težak. Prosto samo da opstajemo. I tako čovek kada doživi tako blizu taj veliki udar, onda si spremna na svemu i za najgore. Pripremaš se za opstajanje, radiš ono što najbolje znaš i što je moguće... prosto da se nekako možda prođe ili malo bolje.

Eremire Krasnići: Jeste otišli u fakultetu posle u Prištini ili kako?

Valjdete Idrizi: Ne, ne.

Eremire Krasnići: Šta ste uradili '90-te?

Valjdete Idrizi: Ja u fakultetu otišla sam u Mitrovici na Rudarsku-Metalurgiju. Ovo nije moj izbor jer ja sam uvek volela da studiram glumu. Ili da, da se odvajam za sociologiju ili psihologiju jer povremeno ja sam otišla... bila sam mnogo aktivna u teatar... i...

Eremire Krasnići: Kažite nam malo za ovaj deo ako možete?

Valjdete Idrizi: Da, ja u početku bila sam u Teatar "Aleksandar Moisiu" u gradu. I sada, da bih htela da realizujem jednu veliku ulogu, ja sam mnogo pročitala psihologiju da bih znala zašto ovaj karakter se ponaša tako, zašto je to bilo tako, kako bih mogla što bolje da realizujem taj karakter. Eh, pročitala

sam mnogo knjige, različite u ono vreme. I bila sam bajagi dobra glumica (smeje se). Jer dobila sam nagradu publike...

Eremire Krasnići: Super.

Valjdete Idrizi:...i mislim da publika je...ili možda i uloge su bile takve koje su mene stavile malo na boljem svetlu. Ali, volela sam da studiram znači glumu, nego zbog ekonomskih uslova su... nisi imala tada šansu nikakvu da ideš u Prištini da platiš, ili da platiš putovanje autobusom. Mi nismo imali da idemo. A sa druge strane ja nisam volela da ostanem kući. I, nisam imala izbor ili da idem u tehnologiji ili a metalurgiju jel? Geologija bila je jedna grana koja mene je privlačila, pošto meni otac je bio rudar. I reko: "Okej, idem u geologiju". Nisam bila jedna od najboljih studentkinja jer nekako kao da sam otišla na silu. Ali bila sam jedna od aktivnih studentkinja koja su bila u fakultetu Rudarske-Metalurgije, jer mi smo organizovali brucošijade, apsolventi jade, ovih godina znači, rođendan Hasan Priština, i drugih poznatih delatnika.... Ja sam bila jedna od organizatora.

Tako da ja sam moderirala, uvek sam ja bila tu, međutim i na organizovanju raznih protesta koja su se organizovale od studenata. I paralelno išla sam na eksperimentalno pozorište "Show Meselation", bila sam jedna od su-osnivača teatra, jer smo igrale sa Blerimom i Fehmiom i drugih. A ovo je bilo malo drugačije pa su nas pozvale kao ne ozbiljnim. Ali mi smo imali to kao misiju barem za to vreme oko jedan sat vremena makar dok su sa nama da im se vidi osmeh na lice.

I, nekako ova je bila naša misija pa i mene ovo je pomagalo mnogo u životu da bih se obratila teškim momentima u životu. Iskustvo sa pozorišta, iskustvo u geologiji u fakultetu sa raznim kolegama, raznih generacija to je mene pomagalo i na poslu kasnije, posle rata prosto da se ja posvetim malo lakše problemima. Bogami i tokom rata, način kako da se obraćam životu, ili kako opstati. Prosto mene je ovo mnogo pomagalo.

Eremire Krasnići: Pomenula si organizovanje protesta '97-me. Da li bih nam kazala kako, mislim kako ste radili, pod kakvim razlozima? Da li ste imali saradnju sa Prištinom?

Valjdete Idrizi: Da.

Eremire Krasnići: Koja je bila ideja pokreta, zašto ste se podigli na protest ?

Valjdete Idrizi: Ovo je prosta stvar za slobodu Kosova jer znali smo da nema više institucije. I pored

protesti, prije nego da počnemo sa protestima mi smo doživeli kako su tukli policija studente sve naše drugare što su bili muškarci. Oni su ih tukli mnogo i... i jednog našeg profesora, jedan od naših profesora bio Skender Hoti, profesor engleskog jezika, kako su ga tukli, razbili mu zube, tu pored nas, u našem prisustvu. I nama devojkama su nas otpustili da idemo. Barem jedan koji je bio u severu reko: "A tebi, otac u bolnici", kaže: "i ovde dolaziš. Bajagi kojom.... Sa kojom literaturom?" Rekli nam: "Albanskom literaturom vi učite". Pod raznim pretekstima samo da ne dozvoljavaju, prosto da se ne ide studirati jer računali su da su opasne.

Tako da ja kada sam ponela knjige nisam imala, ja sam imala samo neke skripte, jer knjige teško neko da je mogao imati, za geologiju na Albanskom jeziku, hrvatski pronašli smo... ali imam još dosta skripta koja smo mi fotokopirali, taman za naš džep... i to smo mogli držati u tašni. I tu uvek sam držala i trenerke, patike jer ja sam otišla u pozorište. Svi su rekli ova je glumica, a da kažem studentkinja meni mi bilo malo.... Jer tada već je bilo loše stanje.

Zatim, sastali smo se u sastancima u školi kao treba da uradimo nešto. I kada je počelo, kada su počeli sa Aljbin Kurtijem⁴ i ostali, znači u Prištini, onda svaki od fakulteta su se organizovali znači organizacioni saveti. I mi smo njih podržavali, svaki u svom gradu. One šetnje u veče izašli smo, zatim one sa košuljama, belim bluzama kada smo izašli u grad. Zatim protesti žena sa onim belim papirom postavljenim unapred znači da smo organizovane. Nije bilo jednog protesta prosto, koje su bile inicirane od strane nekoga u kojoj nismo otišli svi, nekako...

Eremire Krasnići: Svi obuhvaćeni?

Valjdete Idrizi:... da obuhvaćeni. Naročito u severu nama je bilo teško jer kada se izlazi sa onim papirima, i oni su nas videli. Ti tom prilikom si primećena od svih. Znali su šta, da... prosto nama nisu zabranili. Tako da i protesti studenata trebali smo mi da vodimo da kamufliramo i predavanja. Zamisli, bili su visoki gelenderi na dva metara i da bežimo gore po njivama... jer mi smo otišli, kada smo otišli na predavanje sa našom generacijom, prva godina fakulteta Metalurgija Rude u školu "Skenderbeu" znači tamo smo mi nastavili. Zamisli mi smo otišli sa onima sa prvog razreda.

Ona škola bila je na ulici Varjanica na ulazu Mitrovice, tamo na ulazu kada dolaziš iz Prištine, i ne u gradu. Nego jedno dva kilometara uvek sam putovala da bih otišla tamo. I posle kada su došli policija

⁴Aljbin Kurti (1975) rođen u Prištini, Kosovo. On je politički aktivista i lider partije Vetëvendosje! [Samopredeljenje], i član Skupštine Kosova.

mi smo morali... da budemo na drugom spratu ? Mnogo smo se namučili dok smo pronašli one kotliće i nekako da prolazimo. Posle otvarali su neke, samo mi smo ih znali i tuda smo pobjegli tako da neko nije mogao da preskoči na dva metara, kako da prolazi. Ovako da imali smo doživljaje sve teže i teže svaki dan. Onaj pritisak i onaj njihov atak od strane vojske od dana u dan su bili veće i češće. Nisam bila više...

Eremire Krasnići: U kakvim odnosima ste bili sa vašim komšijama, mislim sa onim koji su bili iz drugih nacionalnosti? Jesu li bili pasivni pored ovim stvarima? Jesu vas doprineli nečim ili su davali koji komentar?

Valjdete Idrizi: Oni direktno, baš one direktno nisu doprineli, zatim imali smo neki sporazum tako u ćutnju, ne napisano, mi nismo govorili, šta se događa i oni kao ne znaju. I ti, znači mada su znali, ja sam rekla idem u teatar. "Kuda ideš komšinice?" Reko: "Idem do pozorišta." U pozorište, baš u tako rano jutro ne ide niko. Znale su da idem u predavanje ali neke stvari nismo hteli da kažemo. Tako da, kao da su znali ali nisu hteli da kažu. Za ništa više nismo delili oko situacije, apsolutno ama u opšte, u opšte, u opšte, u opšte.

Mi smo doživeli neki totalni prekid. Ali kasnije imali smo neke policajce koji su dolazili, došli da stanuju u našem zgradi. I od njih smo se plašili više. Jedan od njih je bio jedan koji je dolazio više puta u jutro kod nas kod moje braće da im oduzima novac.... Jer i sada, znači mi dođe da ih pitam, što si tukao onoga ili zašto si uradio tako. Tako da bilo je uvek neki nered i galama. Desilo nam se više puta da su došli rano u jutro. I nisi mogla ništa, šta da radiš, samo da pukneš i da se zaštitiš sa telom ili da moliš jer su bili mladi i mlađi od mene. I oduzeli im taj dnevni pazar. Bacili su kikiriki, uha koliko puta su bacali po stanu, na patosu. I, tako od dana u dan još gore i gore .

Eremire Krasnići: Jesu li bili meštani ili su ih doveli iz Srbije? I kako je bilo...?

Valjdete Idrizi: Mešani su bili i lokalni. Na primer, jedan od onih policajaca bio je bio sa jednom ženom stanovao u našu zgradu i tako da on je dolazio češće. Ratko se zvao. On je bio jedan zloglasan čovek tako da svi njemu su se plašili, dok mi smo stanovali jedan sprat po više njemu. Ali ova je bila neka situacija. Sa druge strane mislim ja sam bila sretna jer uporedo svemu ovome što se desilo i ako sam bila Albanka moj život je bio bogat tako da nisam mogla da budem toliko udubljena i preokupirana, ili da se suočim samo sa strahom ili nesigurnošću.

Da, naravno ovim dodatnim angažovanjem, znači jer mi smo se predstavljali sa pozorištem u svakom

gradu Kosova i ovo na neki način te drži i ojača moral, daje ti snagu, daje ti pozitivnu energiju. Znači, da voliš život bez obzira šta se događa, nekako stvarala neki balans. I stvarno mogu reći da sam srećna i...

Eremire Krasnići: Koje su bile vaše prestave? Mislim jesu li bile sa humorom, političkim nijansama ili kako, koji žandar?

Valjdet Idrizi: Bile su različite. Na primer, imali sa ovim od "Show Meselation" bile su znači tragi-komedije, crni humor malo više. Na primer, bila je rubrika "Šta se priča?" Sve šta se govorilo po Kosovo bilo je i loših stvari ali kroz humor. Ili, generacije koje su tretirali pitanje migracije, tada kada su ljudi otišli kako da se ubede da ne idu, da ne idu nego da učine nešto za ovo mesto. I šta god se desilo, šta je bilo aktualnost oni su postavili u sceni. Ali uvek sa velikim karakterima, personal bio jakim humorom i publika njih je mnogo zavolela.

Dok na drugom teatru, jer paralelno su igrali dva pozorišta znači "Aleksandar Mojsiu" mi smo imali i komedije, bilo je tragika-komedija, "Ako idem da se ne vraćam". Isto i u "Medresu" Prištini bili smo predstavili predstavu, prosto hteli smo da nekako idemo da se približavamo ljudima da ne bih oni otišli vani i da napuste Kosovo. Tada su napustili na veliko Kosovo. Bile su neke prestave sa karakterom i značajem, znači bili su veliki rodoljubivi "Pucnjava je moje ime". Uvek morali smo da sakrijemo rekvizite, oružje narodnu nošnju koju smo mi koristili.

Znači uvek da pazimo da pravimo neku kamuflažu, uvek da bude pripremljen plan B kada smo ulazili ulicom bila je policija. Mi smo otišli u Istok, u Peć, u Prištini, bile su one prepreke. "Gde idete, što idete?" Morali smo da kažemo, idemo sa Miki Mausom, morali smo da kažemo tako: "Imamo predstavu sa Miki Mausom". Jer nismo smeli da kažemo sve redom. Bila je neka mešavina, jedno šarenilo, znači aktivnosti sa prošlih predstava, ali svima je bio cilj da prave nešto u takvoj teškoj situaciji da se bar malko nasmeju....

Makar jedan sat da budu u nekoj zabavi, i što ja znam da dobijaju jednu dobru energiju. Jer stvarno teško vreme je bilo. I ono koje je bilo dobro kada smo počeli pada se predstavljamo po raznim rejonima pa smo počeli i da zaradimo po malo. Posle kada dobiješ onda možeš da pomažeš i drugačije ljudima. Tako da ja sam bila upisala semestar istim novcem. Jer meni se desilo da sam izgubila godinu za to što nisam imala da naplatim semestar. Ali nisam imala ja taj problem da budem najbolja. Nikada nisam bila najbolja. Tako da meni je bilo dobro samo da idem napred (smeje se) samo napred. I ne znam, i danas sam tako aktivna celog života, sve dok se nije se otežala na veliko situacija.

Eremire Krasnići: Kako ste prošli rat Valjdeta? U Mitrovici i dalje?

Valjdete Idrizi: Uh, ovo je jedan period sasvim drugačiji, mnogo težak. Nama je dosta bilo samo sa bratom koji je bio '98-me u vojsku Oslobodilačka Vojska Kosova. I ja u početku nisam ga podržavala. Nisam ga podržavala jer je bio mnogo mlad dečko, znači nije još imao 18 godina, i uvek sam rekla, neće znati da se sačuva.

Eremire Krasnići: Kod koga se regrutovao vaš brat?

Valjdete Idrizi: Sam je otišao za to je i rekao: “Ako bude opet došao Ratko da me bije mene opet a?” Jer onaj drugi brat '97-me je otišao. I nije hteo da ide nikad, ali videli smo da njegovo stanje se pogoršava i njegova doba su bila mnogo delikatna. U ono vreme su te brisali, znate? I tako kao silom pa jedva. Poslali mu ova druga braća neke pare. Nekako da ga vezuju nekako da bih pobegao na crno šumama kako su otišli ostali, preko Mađarske, otkud znam ja. I posle samo još Burim, ja i majka bili smo ostale kući. Burim je šest godina mlađi od mene. I kada već reko, odo! I on mene uvek spominje kako sam ja njemu rekla: “Ako ti se desi da se ubiješ [ne], ako budeš umreo, ubiću te” (smeje se). Jer sam se plašila da ne umeju da se čuvaju, a on previše mlad.

I, tako i on ode. I brat Burim je otišao. I posle ja sam ga opravdala stvarno jer niko nije mogao da izdrži takvoj situaciji ako ostaneš kući, samo kada ti dođu za čef dolaze u jutro lešinari od drage volje maltretiraju pored majke i sestre. Jer mi smo već bili doživeli ranije. I onaj period je bio težak jer prosto svi su se plašili od policajaca, jer u gradu malo je bilo onih koji su otišli. Sa sela malo lakše je bilo i da se čuva čovek, tako uslovno kažem. Posle on se ranio tri puta. Ja sama njega sam lečila tokom rata, tako ja sam dobila praksu nad njega.

Eremire Krasnići: Kako ste komunicirali vi sa njim ? Kako ste komunicirali dok je on bio u OVK?

Valjdete Idrizi: Pa, telefonom normalno jer nismo imali [nije bilo drugo], nismo imali. Imali smo samo statički kućni telefon u kuću. I bio je jedan autobus koji je otišao od pijace u Mitrovici do Bare, selo Bare u Šali.

Eremire Krasnići: U kojoj zoni je on ratovao?

Valjdete Idrizi: U Šalji. Bio je “141 Meho Uka”, brigada u Šalji Bajgore. I ja sam tamo otišla tri puta

nedeljno tim autobusom. Ali svakoga puta kada sam ušla u autobus, uvek imala sam onaj strah šta da kažem ako me zaustavlja policija, gde ideš, zašto u tom selu. Tako da, ja sam otišla, svakoga puta ja sam se plašila normalno, ali sa druge strane kada sam stigla tamo i videla one mladiće, neke u godinama, neke onako... nekako sav čovek napuni u sebe dobru energiju. Ili bole rečeno, neka nada. I tako. Nije bilo autobusa do u 15, oo časova tako da sam sedela sa njima.

Nisam imala šta da radim samo sam prohodala tamo po onim selima. Selo Zaberđa. I svako selo redom po Šalji ja sam pešačila. I zbog toga ja sam uvek volela prirodu. I od tada (smeje se). I sada ne želim da idem za slobodno vreme po restoranima naviše volim da idem u prirodi.

Eremire Krasnići: Koliko je on bio tamo? Znači '98-me, on je otišao za Šalju Bajgore?

Valjdete Idrizi: Da, da, on...

Eremire Krasnići: Jesi li ga često posetila?

Valjdete Idrizi: Po prvi put on se ranio u Albaniji, tada je bio otišao da donese oružje. Ovde {pokazuje rukom prema oku} tu ga pogodio metak i posle je dobio infekciju. Po drugi put on se ranio od jedne vrste gasa, a mi nismo ni znali ništa. Na trećem putu je bio, sa oštricama Mažića je bio ranjen, on je poznat tamo u Šalji, gde mu bila ranjena ruka {pokazuje ruku čvorovi ruke} i imao je parče od granate na desnom delu {pokazuje rukom onaj deo gde se ranio pozadi leđima}.

Eremire Krasnići: A jeli bilo mnogo ratovanja tamo ?

Valjdete Idrizi: Ta se nazvala bitka Mažića poznata po ratu... tu je poginuo Avni koji ima spomenik u Mitrovici. Možda znate? Zove se Avni Šabani. Ovi ostali su bili ranjeni nekoliko njih. A ja sam dobila praksu na Burima. Da li znate da nema jače brige. Da, Bajram Redžepi je bio onaj doktor, koji je rekao: "Nemate vreme plakati ovde, ovde je potrebno naviknuti". I nastavio: "Ovo je rat, nikada se ne zna".

Eremire Krasnići: Jel ste vi otišli da pomažete svima ili samo što si čula za Burima?

Valjdete Idrizi: Ne, ja pole otišla sam, jer u devet je bio kako sam ti pričala autobus i 30 minuta trajalo dok sam stigla, posle do tri nisam imala drugog za povratak. Posle ja sam tamo otišla, čistila sam, i radila sam sve i svačega. Izašla sam i vani. Ili uzela sam njihovu decu ili sve tako mislim. Jer nisi imala šta da radiš tamo ceo dan, selo. I nisi mogla da ulaziš kod vojnike tamo unutra, ili... pa ne znam šta

sve nisam radila prema potrebi. Pa, nekada sam kuvala ili bilo šta se moglo raditi za njih. Znae kada si tu do u tri sata. Normalno da nisam spavala ili samo da sedim na jedno mesto, nego sastala sam se sa ljudima u selo. Tako da, u brzo... prošlo je to vreme i to mnogo brzo stiže vreme da se vratim na ovamo.

Eremire Krasnići: I kada je počelo bombardovanje šta se dogodilo sa gradom? Jesu vas isterali?

Valjdete Idrizi: Da, nas su isterali. Naročito prve noći kada, prosto kada su počeli bombardovanja, mi smo normalno bili u stanu. I došla i moja sestra iz severa tamo. I ona u severu ali tamo u brdo "Rudničko brdo", drugo naselje, ponela i malu decu, troje male dece. I moja tetka isto, iz istog naselja, i jedva nekako izašla i došla.... Jer tu posle iste noći su ubili jednog bračnog para, znači muž i žena, pored stana baš, oni su bili na drugom spratu.

Eremire Krasnići: Albanci?

Valjdete Idrizi: Da, Albanci.

Eremire Krasnići: Pod kojoj motivaciji ili samo onako, mislim...?

Valjdete Idrizi: Pa njihov sin je radio sa OSBE [*Organization for Security and Co-operation in Europe*] i oni, su bili jedna od poštovanih porodica u gradu, Bekiri. I njih su ubili. Posle ubili su jednoga koji je radio u jednoj radnji u kojoj mi smo kupili svašta od njega u Suhodolu, dva, dva mladića, dva brata. Jedan bio mladi otac sa dvoje dece, dok drugi je bio mladić, i ne znam koliko je bio star, imao nešto više od dvadeset godina. Iste večeri su ubili profesora Latifa Beriša i Agim Hajrizi, i posle samo smo čekali kada će da nam dolaziti pored vratima. Posle došli su i nama u vratima sa maska u stanu, i prosto isterali nas stepenicama.

U toj grupi sa maska sigurno bili su i naše komšije jer nama nisu udarali sa nogama. Za to ja mislim, šta smo mogli da uzmemo, uzeli smo. Više nismo mogli da.... U opšte više nismo znali kuda idemo, ni zašto idemo, ništa, ništa. Tamo prema gradskog sata, tamo na početku mosta, prema severu tamo je bio gradski sat, tu nas zaustavio jedna patrola: "Gde idete?" Odvojio je muškarce od nas. Moja sestra imala je sina sa sobom, Meritona, pet godine nije imao ili još mlađi, jedva ga nosila na vrat. I htela da ne daje, on reče: "Ne i dete sa ove strane". Tu znam da sam počela da razmišljam da ima da ih ubiju do zadnjeg. Ali neko je došao i rekao mu: "Oslobodite njih", i mi.... Pa ono je bilo jako potresna epizoda.

Eremire Krasnići: Noću ili danju?

Valjdete Idrizi: Danju, danju.

Eremire Krasnići: U sred dana li?

Valjdete Idrizi: Da u sred dana. da, da.

Eremire Krasnići: Jeli ? A vaši u komšiluku ?

Valjdete Idrizi: Ne nisam njih poznavala, mi smo samo prolazile. Neko drugi se potrefio tu. Posle smo otišle u naselju Tavnik kod ujaka, tamo smo sedeli. Znam, jedno da kada smo nabrojali ljude u toj kući su bili 49 u istoj kući. Spavali smo po sedam osam ljudi na jedno mesto. Samo što smo stigli sa sela Ćabar, od drugih ujaka. Tamo su već iskrsele neke probleme, tada već stiglo vreme kada su počeli da popale sela. I sedeli smo tu. Dok nisu došli i tu da nas isterivanju na koloni. U onu zloglasnu kolonu. Do Đakovice smo otišle.

Eremire Krasnići: Peške?

Valjdete Idrizi: Peške, da. Sa onim tašnama, sa onim... sve one stvari, stvarima koje smo uzeli jer su nas uputili prema Albaniji. Mislili smo da idemo za Albaniju. Mada je bilo užasno. Samo ona ideja da ima da idemo i napustimo rodno mesto. Ali tu nismo smeli da stanemo. Celim putem imali smo ljude ranjeni i otečeni sa tašnama. Baš u Šipolje, znači još unutar u Mitrovici. Posle tamo prema Skenderaj tamo. Znam da...

Eremire Krasnići: Je li vas ispratila policija?

Valjdete Idrizi: Da, pa zbog toga nismo smeli da se pomerimo. Znam da u Begovu Klini jedan čovek je otišao prema reke samo da uzme vode, od jednom ubili snajperom, i tu je ostao. Htela njegova žena da trči, neko iz kolone nije dao, i kolona nastavila put. Nisi smela da mrdneš ni malo, ni malo. I ono je bilo jedno od užasa zaista ne bih to želela nikome na svetu da doživi. Pešačili noću i danju. Taman kada smo sedeli malo da odmaramo stiže patrola ona vojska kola, svako jaki su došli. I rekli nam: "dignite se ajde pešačite". Znam kada su nas vratili, samo što smo stigli do mosta u Đakovici, znači, stiglo naređenje da se vraćamo nazad.

I vratili smo se u selo Gremnik. Eh tu smo sedeli nekoliko dana, ne sećam se mislim jedno pet ili šest dana. I tu smo sedeli kako ko stiglo. Mi smo imali tu sreću da sedimo na popaljenoj kući. Znam da su mi dali jedna vrata mesto kreveta i jednog kamena mesto jastuka, jer nije bilo ništa. I noge su nam se pretvorile na drva samo otečene, otvorene rane, od pešačenja. Tu smo posle sedeli nekoliko dana i noći. I stvarno to je bilo pravi užas. Ali kada razmišljaš nismo ni znali zašto smo tu kao robijaši ni nismo znali ko to igra sa nama i šta se događa, i kako se radi.

Čuli smo da je neko došao, došli i uzeli ono, nisu vratili ono. Znam neke mlade majke, znam da su oduzeli neke mlade cure, ta priča je bila po celom selu... I da nisu vratili više. Neke su vratili. Znae? I sada slušajući mi ove stvari unutra, mi sa ujacima, sestrom, majkom, samo mi imali smo 15 dece do 15 godina. Tu sam ja igrala sa njima. Napravila sam klikere od blata. Napravili smo predstave. Znači robijaši sa jedne strane, i nismo imali da jedemo. Znam da sam otišla da kradem kukuruz. Znae ono divlje koji nikako nisu se omekušavali, ali za čudo nismo se razboleli, znaš?

Ovo stvarno je neki fenomen jer nismo imali šta da jedemo. Jeli smo bez pranja dobro, pa nije bilo ništa tu jer su bile sve popaljene. I ja samo se igrala decom, znaš? I tako da da volela sam samo da se malo udale da ne bih mogli da čuju te storije, sve i svačega.... I stvarno ljudi su se tukli za brašno jer nisu imali ništa, baš ništa.

Eremire Krasnići: Koliko ljudi ste bili tu?

Valjdet Idrizi: Ne znam, ne.... Baš jednom neko je napisao nešto o ovoj koloni i baš htela sam da znam tačno koliko. Samo mogu reći da su bili hiljade i hiljade ljudi. Ti ne bi mogla da vidiš kraj. Nikako nije se moglo. Od svih naselja, jednu kolonu su odneli sa jedne strane, nas prema Đurakovca posle u Bresalcu i u Zlakućan, i drugu kolonu prema Peći. Na primer moja baba, stričevi moji su odrešeni prema Peći. I mi tamo, dok mi ovamo na drugoj koloni. Sećam se u Zlakućane jedne noći kako su izašli ljudi, neke porodice i davali nam hleba. I to po jedno parče od crnog hleba...

Eremire Krasnići: Albanci?

Valjdet Idrizi: Albanci su bili. Znae po nekim selima su rekli: "Izašli su neki katolici i daju nam hleb". Slušala sam i te priče. Po mraku, u koloni. Te večeri barem ja sam bila izgubila majku, mračno ne vidi se.... Hodajući, kada sam pogledala... ili ja sam hodala polako, ili ona je išla polako, i izgubi smo jedna drugu. Do sutra dan nismo se sreli. Ali htela sam da pričam ovaj deo oko hleba. Bio je jedan Naim koji sada je naš zet, bio je brat mojih najboljih drugarica i on je ostao sa našom porodicom. I sad a on hleba

traži, gledali smo kako da dobijemo po jedno parče.

Meni su dali jedno parče hleba a njemu parče sira. I dogovorili smo se da delimo po malo: “Da delimo po malo?” Ne znam dali mi padalo na zemlju? A tu nije se moglo sagnuti ako se sagneš kolona ti ode. Kuku, posle rekli su, znate po nekad kada ti ne ide ne ide (smeje se). Sada se smejem ali tada je bilo jedno, jedan užas. Ili kada sam pozvala: “Majko”, onda sve majke ti se javljaju: “Molim,” znaš? Tu je bilo puno majki, od kud da znaš koja je. Nisam zvala majka Hajrija, na primer, u koloni, znaš? Mislila sam da mi pozna glas. Do sutra dan nisam znala, a sutra dan vidim ostala sa drugim ujakom. Od kud znam, govoreći ili samo po sebi, hodajući po mraku.

Eremire Krasnići: Vi ste pešačili i noću? I noću?

Valjdet Idrizi: Da, da.

Eremire Krasnići: Non-stop jeli?

Valjdet Idrizi: Ja ti kažem, ne prestano. Kada smo se približavale ulazu ka Klini, bio je jedan deo gde sam smrzla, ne pamtim takvu hladnoću. Nikada, nikada, nikada. Hladnije mi nije bilo. Tu sam pronašla majku i znam da sa telom njoj sam grejala telo. Mojim telo na njeno telo. Polovina bila ostala ledena. I tu smo spavali ne znam koliko smo odmarali. Možda nekoliko časova. I samo kada su došli tiit {onomatope} svirali kolima naređenje da se pešači opet. Toga dana smo pešačili skoro do Đakovice, preko Kline, po gradu tamo, posle po njivama, posle glavnom ulicom ona koja je sada tamo.

Nikada prije nisam bila tamo, tim putem. Posle samo kada su uputili prema tom selu. E sada neko je imao sreću da ulazi u nekoj kući onako normalnoj i da sedi. Videli smo u to selo kako su lipsale stoke, a znaš kakve su bile otečene? Kako se napravi telo možda što smo sedeli nekoliko dana. I padala je velika kiša. Celo vreme kiša i mi pešačili. Užas. Ozbiljno veliki užas.

Eremire Krasnići: Šta su planirali za vas u to selo? Ili samo da vi odmarate?

Valjdet Idrizi: Da da izgleda dobili naređenje da nas ne puste za Albaniju, od kud znam. I mi samo da pešačimo. Na tom selu, nismo zatekli ljude, izgleda oni su otišli ranije za Albaniju. Nikoga nije bilo u selo.

Eremire Krasnići: Iz praznili?

Valjdete Idrizi: Da, ispraznili ranije. Neke kuće popaljene, neke demolirane, neke onako normalno. I mi kako smo stigli kako ko. Na primer, u toj sobi gde smo mi sedeli bili smo tri-četiri porodice. Tako redom smo spavali. Kazala sam ti pronašla sam neka vrata uzela sam, ustala sam sve po telu linije, sve tako. Barem mogu reći da je izgledalo kao najbolji krevet kako sam ga našla da ne spavam u zemlji skroz.

Eremire Krasnići: Jel bila posle policija, ili su vas ostavili i oni, samo vi tu?

Valjdete Idrizi: Ne oni su bili na glavnom putu. Kako je bilo selo ovako, glavna ulica ovamo {ilustrira rukama}, mi sada nismo bili daleko, unutra duboko. Znači, plašila sam se, nisam smela i nisam znala šta da radim...

Eremire Krasnići: Šta ima da nam se dešava?

Valjdete Idrizi:... šta može da se dešava. I uvek moraš da ostaneš u gužvi. Danju posle smo izašli i hodali smo da vidimo ko ga ima.... I nikada neću zaboraviti jednog mog profesora sa fakulteta, bio je profesor Ejup Ćerimi, posle rata mi smo se sreli, i rekla sam...ne znam zašto mi je bilo krivo kada sam videla na njega neke gumene opanke, možda i njemu su se pokvarile peške dok je izvukao cipele, možda što sam ga znala kao profesora bilo mi je krivo i rekla sam mu: "O profesore," reko: "sramim se sama sebi." Reko: "Kada sam pročitala o Holokausta, uvek sam rekla ne more preteravaju povećavaju stvari inače nije moguće tako loše da bude. Znaš?" Reko: "I drago mi je da nisam nikome rekla, to mišljenje sam sakrila u sebe." Reko, "a ja se sramim." Reko: "Nisam znala i niko ne zna da opiše šta je patnja."

Tada smo bili bez hleba, bez ništa, znaš? Ne znam, ne znam. Užasno. Sav noge krvave. Takmičili smo se ljudima kada smo odmarali u sunce u selo Gremnik kome su gore noge, kome su počeli da se osuše ožiljke, koža počela da deblja. Sve i svačega. Ovo je jedan period života jako težak, previše težak. I volim da ne zaboravim nikada. Da se sećam, da ne zaboravim taj je način da cenimo ovo koje danas imamo. Znači, mogućnosti koja imamo danas da napravimo malo bolje. Znači, mislim za ljude koji su preživeli. Jer ima koji su izgubili i živote.

Eremire Krasnići: A da li ste išli u Albaniji vi posle?

Valjdete Idrizi: Ne, ne, ne nisu nam dali da idemo u Albaniji, vratili su nas. Nas su vratili u Gremnik.

Nekoliko kilometara mi smo bili vraćeni nazad. Iz Gremnika ni smo znali kada će da dolaze da nam kažu ni kuda. Mi smo opet došli u koloni ponovo vratili smo se za Mitrovicu. Toliko kilometara. Vratili smo se u Mitrovici. Kada smo se vratili u Mitrovici, šta da vidimo? Videli smo negde popaljene kuće, negde poremećene, negde... šta sve ali išli smo putem. Barem ja sa majkom, njoj su pukle vene od pešačenja i nije mogla više da hoda. I ostale smo samo nas dve tamo gore nad sela Lušta tamo prema Šipolja.

Ostale smo pored jedne radnje jer reče mi da ne može više da hoda. I reče meni, ostavi ti mene, idi.” Reko: “Ne mogu.” Jer dobro je ona izdržala ali problemi sa venama. I sve se videlo samo sa jednom maramom smo joj nekako navijali. Posle ja sam počela da plačem i da vičem koliko sam mogla: “Ima da nas ubijaju ovde”. Ne pravdano ali od straha da mi neće ubiti majku i mene. I svi su otišli sa kolone mi smo ostale. Prošli smo jednoj ulici tu. Ulazili smo u jednoj kući. Mi smo bili hodali dosta, ali to tek sutra dan sam primetila i saznala sam gde smo. U toj kući gde smo bili ušli nije bilo ni svetla ni ništa nije bilo. Samo dodirrom, negde pale smo, negde povređene i pronašli smo malo hleba.

I pojeli smo onaj hleb. Podelila sam na dva mesta, kada smo videli sutra dan od velikog umora ne može se jesti dosta. I sutra dan nisam smela ništa da upalim i da sam htela, jer nisam znala šta ima kada sam gledala onaj hleb je bio sav buđ na zelenu boju. Ali mi smo se najele, i noći nismo ni hteli da znamo. I baš ništa nije nam se desilo. Sutra dan pronašla sam jednu kolicu tamo po kućama. Bili smo tamo prema selu Žabar. Bio je neki put na dole. I tu je došao jedan čovek, čuo je neku galamu izgleda, kako smo pali, kako smo tražili mesto gde da sednemo do jutra.

I kada smo stigli do njega on nama dao nam jednu kolicu. Reko: “Da se popne majka u kolicu”. I kolicom smo i [li na dole, prolazili smo put i otišli smo u Tavnik. Ponovo kod ujaka, a njemu polovinu su srušili, nije bilo ni mesta. Sutra dan nas pronašao Burim, brat koji je pronašao neku kuću neke porodice do nas, dok ukućani su bili u Albanijini. Posle tu smo sedeli u Tavnik. Sve dok je došlo na red druga kolona, u stanici gde su bili nas smestili. Oni su poznati za mitrovčane ko je bio tu, u koloni stanice. I tu su uzeli mnogo ljude i streljali. O nekim ljudima još uvek se ne zna, nalaze se spisak izgubljenih. I sada...

Eremire Krasnići: Da si ti mogla da ideš nekada kod Burima u to vreme?

Valjdete Idrizi: Znate, Burimi sada već je došao sa ove strane, prema Tavniku je bio, i oni ovamo su bili sišli. I on se lečio u levoj ruci, i nastavio je da bude vojnik. I, mi smo ostale u Travnik, u tom naselju. I nismo imali nikoga tamo i nismo mnogo dobili informacija šta se događa. Nismo više imali taj luks da

se negde ide, koja situacija. Na primer, Naimova porodica koja je bila sa nama, ostala je u Bistrici tamo, u opštini Leposavića. Ni ti je znao šta se događa sa njima, ni oni nisu znali šta se događa sa njima. Nama, jedna posebna i teška epizoda, mnogo od njih su pali u povratku.

Kod sela Lausha, na ulazu Skenderaj, tamo su nas odvojili sve muškarce koji su bili sa nama i uzeli su njih do jednog. Tri mojih ujaka, supruga moje sestre i ovoga Naima. I kao što sam rekla, on je sada nama zet. Od naše porodice petoro su uzeli. I u vestima su javili da su ih ubili, i sve nisu rekli. Posle jednog vremena, skoro mesec dana mi smo čekali, posle čekali smo na drugoj koloni, kada smo videli jednog od ujaka na slici sa svojom porodicom u kampu u Albaniji. Zatim, uzeli su njih i odveli u zatvor u Smrekonici, maltretirali i posle isterali za Albaniju. I sada, da ono koje nismo mi znali šta se dešava sa njima.

Eremire Krasnići: Odakle vama su stigli vesti, koje vesti su bili, iz Srbije, CNN?

Valjdet Idrizi: Ne. *Deutsche Welle* ako se setiš, poznali smo glas Lindin, moje sestre u Nemačkoj, slušali smo nju: “Ne znam ništa o sreći moje porodice”. Samo jedna, jedna, jedna kuća u Tavniku, znači i taj čovek je bio stric moje drugarice koji je nas dozvolio da govorimo. Mi smo dali taj broj, braći koji su nas zvali iz Nemačke. I ovako, samo da znaju da smo živi, dobro. I kada smo čuli Lindu kako plače, mnogo nam teško došlo. Slušali smo vesti. Posle slušali smo Kosovske vesti i sve koliko je bilo moguće.

Posle nakon toga, posle druge kolone u Tavnik, i tu je bilo dosta teško, i ono je užasno. Celog dana su nas držali tu. Došli su i rekli: “Ti, hajde”. Ja znam za Ariana, mog starijeg sestrića, i tako i tako bili smo jako loše jer nismo znali da li su mu ubili oca ili ne, a on mladić od 15 godine Ariani tada imao, i njemu smo obukli jedan pulover vuneni i stavili mu jednu maramu u glavi da bih izgledao kao žensko. Jer plašili smo se... a on nije hteo, vikao je jer nije znao. I tako se spasio, nisu ga uzeli. Znači, jer nisu gledali, uzeli su i od 15 godina. Posle nismo znali ni gde ih pošalje, ni gde su.

Znam za brata jedne moje drugarice da su ga uzeli i ubili tu. I posle toga bilo je puno, puno, puno događaja putem dok smo se vratili u koloni, u povratku negde, ili... Mi posle opet smo se vratili u onoj kući u Tavnik. Dok je stigla policija jer su saznali da smo Burimova porodica, a sada Burim opasan, i nas su tražili. Burim reče: “Moramo obavezno da idemo za Crnu Goru”. Ja kategorična da ne idemo. Reko: “Neću da idem”, reko: “jer ja pomaž...” Ja sam mesila njima, ja sam spremila svašta. Pomagala sam njima. Posle jedna devojčica bila je ranjena, otišli smo po kućama da pokupimo zavoje. Ja sam ti se vežbala i postala ekspert svoje vrste jer ja sam bila vežbala sa bratom.

Znate, ja sam pomagala ljudima, ranjenicima i bila sam malo više aktivna, nema sedenja, sedeli smo tokom rata. I zbog toga nisam htela da idem. Posle reče: “Ne, ti ako sediš ovde onaj Ratko Savić, i oni policajci koji su bili koji su došli u ovoj kući”. Reče: “Baš oni njega traže, e a kako da ostavljam i Vjolcu sa decom”, moju stariju sestru. I popeli smo se u autobus. Nismo imali ni pare, 150 marka je koštala jedna karta. Sada... 150 marka...

Eremire Krasnići: Do Crne Gore?

Valjdet Idrizi: Do.

Eremire Krasnići: O Bože!

Valjdet Idrizi: Sećam Burimi je negde pozajmio. I ušli smo u autobus. Tome se sećam da nikada nisam prestala, plaćajući. Znate, da nisam prestala, baš nijednom? Jer ovo mi beše još teže nego u koloni. Samo što sam ostavila moju zemlju i moje ljude. Putem smo videli i Čabru tamo da više kuća nije bilo baš ni jedna baš uopšte. Nismo mi znali šta se desilo, meni u Čabru su mi bili ujaci. Ni jedna kuća nije ostala, uopšte. I posle mi smo otišle u Ulcinj i smeštene smo bile u kampu. Mada teka je imala jednu kuću, nismo hteli da sedimo tu... nabavili jedan šator, samo za mene i majku, drugi šator sestra sa decom.

Ali posle kada smo videli da je ujak stigao u Albaniji, sestra je pronašla neku mogućnost, mi smo njoj pomagali i otišla je na crno za Albaniju da pronađe muža. Da vidi da nije i on. I pronašla ga. Ona stigla u Albaniji. Ja i mama ostale smo u kampu. I tu u kampu bilo je teško samo otišle smo da slušamo vesti. Slušali smo mnogo, bio je jako težak period. Posle kada su rekli da smo se oslobađali. “Ko bre, ko se oslobađao?” Jer više nikako mozak ne primi, ne prihvaća.

Eremire Krasnići: Koliko ste vi ostali tamo?

Valjdet Idrizi: Nekoliko nedelja. Znači, ja sam otišla, negde oko polovine maja, ili krajem maja, jer ni jednog meseca nisam ja bila u Crnu Goru. Malo prije nego da ulaze trupe... toliko samo da doživim i ja šta je biti izbeglica, kako su rekli. Jer mnogo užasno je bilo, da vidiš, da čuješ, nedostajala informacija ista. Za to ja sam verovala ljudima u daljini koji su hteli da polude, za to što nisu bili informisani tačno. I naročito kada ne voliš da budeš vani kada si celo vreme bila tu. Posle, posle nisu nam dali, mi smo htele odmah da se vraćamo, ali nisu nam dali, plašili se od mina i nekoliko takvih slučajaja. Dobrovoljno,

a tako nismo mogle da uzmemo kombi iz Crne Gore i da se vratimo.

[Ovaj deo je realizovan u Mitrovici dana 28 maja, 2017.godine]

Treći Deo

Eremire Krasnići: Valjdetete da li možete da opišete taj dan kada ste se vi vratili u Mitrovici i kako ste saznali da vi više ne možete da se vratite u severu, Srbi su bili tamo?

Valjdetete Idrizi: Sećam se kada smo se vratili, i onako jedva smo čekali da se vraćamo, normalno kući da se vraćaš, da se vratiš svoje zemlje, na severu. Kada smo došli oni su već čuli od ljudi tokom prevoza autobusom ili ne znam kako, ali čuli da se ne dozvoljava da se vratimo u severu. Ali znaš kada ti se ne sviđa da veruješ, je si li ti primetila, ne... ne možeš tako lako da priznaš. I stigle smo. Prvo otišle smo da se sastajemo sa ujacima, da vidimo brata kojeg nismo ga dugo videli. I tako i tako čuli smo svako jake vesti da je dobro, da nije dobro, znate a? I jednom hteli smo da idemo, znači stigle smo do mosta, i kada smo videli sve vezano u žice. Znači, prema mostu se ne daje da se ide. Francuski vojnici, znate... šta se radi? Kako, znači kako i šta da radimo mi?

Ne sećam se dali su bile samo žice ili samo vojnici. Samo znam da fizički nije se moglo poći, ni prolaziti. I nismo imali ni gde da idemo, mi nismo imali kuću. Posle brat nam našao jednu kuću da stanujemo dve nedelje, tri nedelje to je bila kuća jednog poznatog, jedne albanske porodice za kratko vreme, dok se vraćamo. Međutim mi smo rekli samo dok nađemo jednu drugu, sve dok se mi vraćamo. I kada smo videli nekako još teže nam pada i otežavajuće. Sreli smo ljude, isto naše komšije sa severa: "Ne ne daju nam". Čuli smo svako jake reči da su stavili mina po stanovima, i da može neko na crno da ide preko mosta ne može se, i na svoju glavu prosto na svoj rizik, nisu dozvoljavali.

Probali smo da idemo u grupi. Bile su nekih protesta koja su bila organizovana do severa. Posle bacali su kamenjima, vikali su. Vojska nije dozvolila, vratili su nas, francuska vojska, KFOR. I stvarno teško da priznaš sebi, nemoguće da priznaš da ne možeš da ideš i ne možeš da se vratiš, i nema šta da radiš. Zamisli ja sam imala samo jednu haljinu i jednu majicu, i moje lične stvari, ništa više nisam imala sa sobom, baš ništa. A one su bile debele za kolonu, a sada već počelo vreme da se greje. Ništa nismo imali. I sada isto vremenu, isto vreme život ide dalje. Treba da se živi nekako, ja sam tražila posao, svaki dan sam izašla.

Sa druge strane neki rat u meni kako da idem u severu, samo da ulazim blizu mosta da se sastajem sa

ljudima, prosto da nađem neku ideju, ili šta treba da radim, a sa druge strane treba da nađem posao. Kada sam videla neke konkurse znači u to vreme nismo imali ni kola ni ništa. Bilo je teško tada taj period jer taman stižeš na red za intervju negde oni te vraćaju. Kada se vraćam kući nemam ništa. Mi, normalno da jedemo i da pijemo imali smo, pošalili nam braća iz Nemačke, oni su nam pomagali, ali prosto nismo imali gde da živimo.

Dve nedelje u jednoj kući, posle u drugu kuću. Nismo znali da li se mi vraćamo, ljudi su se vratili svojim kućama i mi smo morali da im napustimo kuću. I mnogo teško ovaj transfer mada robu nismo imali, ni stvari nismo imali, nama na tom aspektu bilo nam olakšica ali emocionalno vrlo teško kada znaš da si ne sigurna na ničemu. Znači, prosto znaš tvoju budućnost, šta će da bude sa tobom. Istovremenu nismo mogle da se radujemo ove slobode, kada vidiš preko televizije ili u vestima ljude kako slave, u svojim kućama, nama je nekako bilo radost podeljen na pola.

Sa jedne strane se radujemo za to nismo imali onaj stres i da se plašimo da ima da umremo, ali znate, sa druge strane plašimo se te ne sigurnosti, prosto šta će biti sa nama, znate kako je? A ja sam verovala sa jedne strane, nada nije se skinula nijednom. Hajde još u ovoj kući pa možda se rešava nešto idemo našem stanu, znate. Uvek imali smo ovaj osećaj.

Eremire Krasnići: Koliko je trajalo ovaj period?

Valjdete Idrizi: Uh uh, ovaj period je mnogo trajalo. Faktički isti je i dan danas...

Eremire Krasnići: I danas.

Valjdete Idrizi: I danas, znači i danas traje i danas imam onaj nedostatak ono da ne možeš da ideš prosto ne možeš da ideš, tebi ti se ukinulo ono tvoje pravo. Ali sada, na zlu sreće kažem, navikli smo od kuće do kuće, znate? I za ove sve godine jedanaest kuća, znači jedanaest mesta smo menjali... i sada, međuvremeno ja se zaposlila i na mucu da držim onu nadu, onaj moral, a sa druge strane... Prosto, morali smo da kupimo elementarne stvari. Počeli smo od čaše, šporet, i sve je počelo od početka.

Taman da se stabilizujemo u jednoj kući morali smo da napustimo i da idemo drugoj kući. Ili njima su im se vraćali brat ili sestra i nama su rekli, izvinite moramo njima da im dajemo ovaj prostor. I kirija svake godine je bila veća, skupo, znači bilo je i ove strane druge. Ali paralelno mi smo se namučili sa Habitatom na primer posao koji su oni uzeli da upravljaju, upravljanje imovine u severu, bilo je u

njihovom mandatu. I ništa, apsolutno nisu oslobađali. Saznali smo koje u našem stanu.

Rekli su nama, dobro idite vi na njihovom stanu. A mi kako da idemo, oni su bili dobili za vreme svog režima, znate, bilo je imovina u kontestu i nismo hteli da se ubijemo sa ljudima: “Izvinite ja ulazim”. Tako da nikako nismo mi bili u prioritetu, naši rukovodioci, apsolutisti. Međuvremeno, ja sam se osećala srećnom za to što makar ja sam dobila posao i dobro smo živeli ako mogu da kažem.

Eremire Krasnići: Šta ste počeli da radite posle rata? Kako ste se snalazili?

Valjdet Idrizi: Pa, posle rata, na jedno devet mesta su me iznenadili, a možda i deset. Primili me na intervju i kada dođe vreme da se primim, primili su druge ljude ili... posle jednog velikog razočarenja na nekoliko puta, na kraju ja sam se sreća sa jednom mojom prijateljicom i ona mi reče: “O Valji”, pošto sam ja radila u teatar dugo vreme i bila sam aktivna, kaže: “ja sam čula da ima jedan danski program, socijalni program. I oni traže instruktore za teatar.” Ja: “Jeli?” “Da”. I ja trčeći odmah sam dostavila aplikaciju i tu me primili. U početku kao instruktor teatra da radim sa decom. I tu mi je bilo lepo i meni i deci jer ja volim i tako i tako decu i radovala se da ću da radim negde.

Nije bila neka plata mnogo ali dovoljno za početak da otpočnem. Znači jedno od mojih najboljih iskustava, jer radila sam nekako i tužno mi bilo jer radila sam sa decom koja su izgubila roditelje tokom rata, ili jednog ili obe, ili traumama, deca koja su imala probleme na govoru, da se izraze. Posle radila sam sa decom koja su prodali cigarete ulicom ili nešto drugo su prodali, žvakaće gume znači deca koja su prodali ulicom. Počeli smo s njima da pravimo predstave u teatar. Sa druge strane ja dok sam radila sa njima pojačala sam njima moral i raspoloženje i pozitivnu energiju i za mene i za njih. Kasnije u istoj organizaciji su me promovisali u poziciju. Postala sam menadžer Centra tu, gde smo bili 18 radnika.

Eremire Krasnići: Šta ste radili vi kao Kulturni Centar, mislim vaša zajednica....

Valjdet Idrizi: Centar zajednice, u Centru zajednice mi smo imali program psiho-socijalni program, gde smo imali aktivitet žena, u početku ručni rad ili šivaće mašine, program za decu ili teatar, ili muzika, sportske aktivnosti i razno. I kasnije imali smo i pomoći i dali smo ili napravili smo nekoliko projekata. Tad smo se naučili da pišemo projekte, da razvijamo projekte. Ja i ako sam bila kao rukovodilac Centra ja sam nastavila da budem aktivna i sa “Meselation” odmah sa posla otišla sam kod njih.

Znači ja sam nastavila volonterski posao i sa pozorištem. Mi smo realizovali četiri prestave sa decom i istodobno otišla sam i na drugim aktivnostima. Ja sam takva, ja nikada nisam radila samo jedan posao, uvek paralelno jedne, ja sam imala i drugi posao. Bila sam počela sa Nisma, bila sam između prvih mada ja sam bila ne zapošljena tada, bile su neki počeci za dijalog za sever. Osetila sam neku potrebu da slušam moje vršnjake sa severa, šta ima da kažu nakon svih onih događaja? Kao drugo, volela sam da se vratim i da budem u svaku aktivnost da budem prisutna i da tražim svoje pravo za povratak.

I posle, budeći da sam deo ove Nisme, koja su organizovali OSBE-e, ili jedna norveška organizacija, Nisma bila sam ja koja sam inicirala ali htela sam i ja da učestvujem. Tu sam se ja sastala sa ljudima i nekako slušala sam njih. I za njih je bio rat, na neki način očekivani rat, ali ipak i neočekivan. U njih nije se videlo neka radost za ovo što se dešavalo. I ovako počeli smo da slušamo i drugi deo ljudi. Međuvremeno, bila sam jednog dana na posao kod ljudi iz danske, i tu slušam dvojicu da govore u radio, Radio Mitrovica tada je počela sa radom i ja slušam dvojicu stranih ljudi. Tada su dolazili strani ljudi, puno njih su došli i da izgrade kuće, ulice sve drugo.

Ali ono što mi se svidelo, čula sam, malo pri kraju, samo što nisam zatvorila kancelariju, jedno naselje u Tavnik, u Mitrovici. Rekli su: “Mi smo ovde predstavnici jedne holandske organizacije koja se bavi sa izgradnjom mira. Imamo iskustvo iz Hrvatske, Bosne. I došli smo da slušamo ljude, da li imaju neku ideju, da li bih mogli da nama pomažu [sarađuju] našoj ekspertizi. Ima da idemo u svim gradovima Kosova da vidimo.” Ovo je meni ostavilo veliki utisak, posle ja sam u brzo jurila da bih mogla da njih nađem u kancelariji, odnosno studio, išla sam to da čujem. I reko sa sobom svi koji dolaze kažu radi ovo radi ovo.

Za mene ovo je prvi put u stvari da neko dolazi sa strane i [kaže]: “Mi slušamo vas, šta vama treba, da radimo”. Mada ja istovremeno nisam znala ni šta treba da kažem njima, ali ja sam trčala, stigla sam kod njih i susreli smo se na stepenice, bili su dva Holanđana: Miriam Strajk i Dion di Vonderberg, sada njih poznajem i postali smo prijatelji. Ja kako sam se napunila vazduh trčeći, nisam imala ni kola ni telefon, a dosta daleko je bilo. Ali nikako da stanem kao što sam vam rekla: “Jeste li vi oni Holanđani koji ste govorili preko radija?” Reče: “Da”. Reko, reko: “Ja sam nešto čula, šta ste rekli i mnogo mi se svidelo vi ste rekli da ste došli da slušate nekoga.” Reko: “Evo mene, ja sam došla da vama kažem, slušajte mene.” I stala sam, oni: “Ou”. Reko: “Da”. Reče: “Šta?”

“Da, sve” reko: “Svi koji dolaze kao međunarodni, oni nama kažu šta treba da radimo i svi naprave kuće i svi rade sve što mogu, i niko neće da radi sa ljudima.” Reko: “A ja vama kažem, dobro je raditi sa

ljudima. Ja sam iz severa. Ja ne mogu da se vratim u mojoj kući. Znam da ako se ja vraćam treba da govorim sa onim ljudima sa severa.” Tap, tap, tap {onomatope}. Oni su bili u žurbi jer tada nije bilo hotel u Mitrovici morali su da idu u Prištini i rekli su: “Gde bi mogli da se sastajemo?” Ja sam napisala na jednom papiru, ja sam imala pozorišne probe sa decom u jednoj drugoj zgradi i rekla sam: “U ovoliko sati ja sam tu, od... do.”

I nekako verovala sam njima da ima da dolaze. Mada polovina moja rekla mi: “Hajde bre kada idu i oni u Prištini, tamo ima da bude svašta i oni nema da se vrate”. Ali druga moja polovina mi rekla: “Da, da, ima da se vraćaju i da mene slušaju”. Sutra dan došli su ova dvojica Holanđana. Kada su došli, ja sam počela sa decom da radim. I ja samo sa glavom rekla sam: “Sedite”. I nastavila sam da radim sa decom. Na kraju kada smo završili, počeli smo priče i od onog dana oni su dolazili vazda i zajedno mi smo radili projekat evo sada postala je od njih Organizacija *Community Building Mitrovica [CBM]*.

Ali u ono vreme paralelno radila sam i u Centar u DRC [*Danish Refugee Council*] tu sam radila po razvijanju ovoga projekta. U početku nazvali su je, ne organizacija. Istodobno dobila sam volju, tako veliku nadu da ovaj grad ima da se sredi, ja ima da idem kući. Jer tako smo menjali i razvili ideje, govoreći sa ljudima, jer nije da smo samo mi bili, nego ja svaki dan pobegla sam sa posla i otišla tamo, završila sam neke poslove i kolegama sam rekla: “Izvinite, moram za sever da vidim nešto”. Išla sam sa posla i njima sam prevela, u muzičkoj školi, kod predsednika i gde ne... znači samo da njih ubedim da ima da radimo nešto zajedno.

I ovako smo počeli sa CBM-a, organizacijom. Posle tamo poslovi su lepo išli. Dala sam ostavku tamo u DRC jer htela sam da nešto počnem od početka u CBM nešto novo da se radi, sa omladinom, ženama znači sa zajednicom. Ali ono koje sam uvek volela, jer kada nekoga treba da ubeđuješ, treba da se pokazuješ i da stvarno radiš zajedno, i da se dele zajedno sve zajedničke vrednosti, da se razvijaju zajedničke ideje, ali kada sama dokažeš, kada postaneš model i oni sami vide da radiš zajedno sa njima, ipak drugačije utiče. U CBM-i, znači zajedno sa našim kolegama, Srba, Albanaca, u početku bili su dve kancelarije na Jugu i Severu i ovde imali smo jednog Holanđana kao menadžer.

Posle, bila sam prva koja je tražila, rekla sam, mi treba da radimo zajedno, ne može se odvojeno, inače nema nikakvog efekta. I taj moj zahtev odmah se odobri.... Kao prvo mi smo se sastali u Holandiji. I kada smo se sreli, ja sam bila mnogo tvrdo zahtevala da ako treba nešto da radimo, treba da budemo u istoj kancelariji zajedno Srbi i Albanci.

Eremire Krasnići: Znači prvi put ste se sastali sa Srbima vašega grada, u Holandiji, ne?

Valjdete Idrizi: Da, na žalost da, da. I znate jednoga sam ga poznala, bio je Dejan, on bio moje generacije. On je bio muzikant, bio je jedan dobar roker, znate, jer po licu zna čovek generaciju. Ovu dvojicu, Ivana, Ivana nisam upoznala. Ove kolege Albance, da. Bila je jedna je bila moja nastavnica matematike, druga bila je moja drugarica. Znači, ovi sa Juga, Albance poznavala sam dobro, ali one ne. Ali nekako u brzo mi smo se bližili tamo u Holandiji. Nekako ja prva, odmah rekla sam sebi razlog zašto sam ja htela da se sastajemo bilo je ako možemo da spajamo grad....

Jer tada ni smo se ni pozvali za ujedinjenje grada, a kasnije već se politizovalo: “Da se ujedini?” To je izgledalo uhu {onomatope}. Međutim, i ovako od sastanka u Holandiji mi smo razvili neke ideje kako da radimo. I kada smo se vratili nije mnogo prošlo i već smo sedeli u istoj kancelariji.

Eremire Krasnići: Na Jugu ili Severu?

Valjdete Idrizi: Na Jugu, na Jugu, sa razloga jer tada u Jug jer u to vreme KFOR je bio postavio one žice oko mosta, posle još sto metara “zona bezbednosti” tako se zvalo, znači oko sto metara okolo mosta, od zgrade opštine tamo... za Srbe bilo je bajagi, bajagi neka sigurnost, i za to su je nazvali “zona bezbednosti”. Ljudi koji su hteli da dođu ovamo, kao prvo da se izvrši kontrola da nema oružje, ili nešto drugo, i posle bilo je pristupno. Dok mi Albanci i kada smo tražili jednu zonu bezbednosti u Severu bilo je nemoguće, od jednom nije dozvoljeno, kako, kako odmah su zatvarali most, nema mesta za zonu bezbednosti.

Naprotiv bio je onaj lokal tu “Dolce Vita” što znači tu su bili, izviđači čuvari [ne], Čuvari Mosta koji su pratili sve moguće, na ulazu i izlazu, odmah napadali ljude, potukli ljude, pretili i to godinama, nastavili su tako. I tako počeli smo i sa CBM-in.

Eremire Krasnići: U kojoj godini?

Valjdete Idrizi: U 2001-te, u početku 2001-ve. Jer cela 2000-ta, nam otišla skoro sa željom da dolaze ljudi koji ima da skloni [ne], da dolaze ljudi iz Holandije, posle razne grupe, razni partneri. Na primer kada sam rekla: “Zašto u Mitrovici? Šta može da se radi tamo?” Ja: “Da”, i rekla: “Mitrovica je, bila je grad kulture, razvoja i možemo tu. Jer mi smo je imali, bio je ponosan grad i jakog identiteta.” I oni posle doveli su “Muzikante bez granice” iz Holandije. Posle kada su oni došli, stigli su da podržavaju i znači muzičku školu sa instrumentima, druge ruke, tamo su ih pokupili i doneli.

Posle otišla sam sama da razgovaram sa ljudima tamo, da pokupimo, da izvučemo fondove i instrumenti i da donese ovde u muzičkoj školi. I nekoliko od opština kako bih mogli sa jednom dobrom vladavinom sve zajedno da sarađujemo. Tako da ja jednu godinu radila u DRC i ovde dok smo razvili sav kompletno program CBM-a. Jednom za dve godine, posle ono se pretvorilo u posebnoj instituciji i posle u organizaciji. Posle, ja sam upravljala kompletno, mada ja sam bila kao početnica ali i faktički bila sam na upravljanju ali sada i zvanično. Tako da je prošlo dosta vremena, normalno, dok smo počeli ovako zvanično znači mi smo počeli. Ali ja sam srećna jer preko CBM-a mi smo postigli da radimo sa ljudima, da....

Eremire Krasnići: Koje aktivnosti ste vi podržavali, kao multi etnička grupa?

Valjdet Idrizi: Pa u početku i grupe, podeljene, na Jugu i na Severu i kao što sam rekla one za kulturu mladih, odjednom su počeli da adoptiraju neke stare kuće kao centar žena, znači jer nekako u... I tokom rata i prije rata videli smo da su žene praktične i odmah prihvataju teme koje su bile tabu i teške teme i bile smo više prihvatljive. Često sam volela da investiram na žene jer one su se pokazale da su hrabre, sposobne i znale su da mogu da budu dobri advokati, i to vrlo dobri u celoj zajednici. Počeli smo jednom odvojeno sa omladinom, posle sa jednom grupom penzionera, zavisno prema zahtevima ljudi koje smo dobili.

Znam da smo učinili bum {onomatopeja} jedan veliki koncert u stadijum Mitrovice, i isti smo održali i u severu u centar jer oni tamo nemaju stadijum na Severu, i onda bilo je vani koncert. Počelo je nešto jer i mi nismo imali mnogo vremena od kada smo bili počeli kao CBM, prosto voleli smo da dajemo n, da bude neko promovisanje organizacije, da se malo pokazujemo, da bude neki bum stvarno i da se čuje stvarno. I bilo je rezultata, jedan dobar korak jer ljudi su postali poznati i za grad znači da se poznaju sa CBM-i i da je ova firma pomešana. Jer i ovde su kazali da u Severu ima neka aktivnost, i ovde za sve i svačega mislim, i mislili smo da drugi korak ove radne grupe ima da bude ujedinjenje. I faktički oni su bili ujedinjeni.

Nekada zajedno sa zajednicom, sa ljudima su počeli da razvijaju ideje, ne samo što su došli da podržavaju, nego sve zajedno. Tako smo mi počeli zajedno i otišli zajedno, slušali su šta govorimo, ponekad i diskutovali smo zajedno i za teme u kojim nismo se slagali, jer bilo je dosta tih na kojim nismo se slagali između Srba i Albanaca. I mi barem sa jedne strane diskutovali smo....

Eremire Krasnići: A da li ste imali konflikt, mislim da li ste imali situacije koje su bile teške i niste mogli da se slažete?

Valjdet Idrizi: Da, da, da. Imali smo mi, imali smo u kontinuitetu. Kada smo trebali da govorimo o istoriji na primer, mi drugačije smo učili istoriju našu naročito ličnu istoriju koju smo mi sami doživeli, i za Srbe na primer, bilo je sasvim drugo, sasvim druga istorija, drugo iskustvo. I nisu hteli u početku ni da priznaju, i mi nismo hteli da priznamo da su oni toliko doživeli. Stvarno bilo je potrebno dosta vremena, dok nismo dobili poverenja faktički da verujemo jedan drugome i dok smo navikli da poštujemo jedan drugoga, ili da se plašimo od Srba ili od Albanaca, ili onaj osećaj nesigurnosti šta ima da priznaju, šta ne ili kako se identifikuješ. Na vreme znači počelo je sa poštovanjem.

Međutim znate ljudsko biće i imaš pravo da se plašiš ili da se ne identifikuješ za ovo ili ono jer može biti posledice. Tako da mi smo se naučili faktički da sačuvamo kolege jedan drugog i da razgovaramo i za teme. Na primer, i tokom rata kada ja na primer rekla sam kolegini: “Kako ti ne možeš, ne možeš, nisi znala da faktički, da ja kao studentkinja nikada nisam mogla da ulazim u fakultet?” Reko: “Kako?” Da li znaš ne mogu da kapiram, kako neko sa Severa iz moje generacije da ne zna da ja sam bila isterana samo što sam bila Albanka, od sistema, i da ja sam se plašila da držim knjige jer su nam profesori izbacili profesore [u zatvor]. Znači, kada sam im pričala da koliko puta su ušli u razredu i tukli su moje profesore, kolege, studentariju redom: “Ne, ne nije moguće, nekako nije bre moguće,” I posle kaže ja nisam znala: “Nikako nisam znala.” Za mene nekako nije mi bilo jasno, i nisam verovala, do nekoliko vreme stvarno, ali kasnije baš sam potpuno verovala, uslovno kažem, oni nisu se sekirali za nas oni su imali njihov život i tako.

Samo iz ove perspektive, znaš, oni su se osećali loše. I rekli: “Meni stvarno jako mi je žao i verujem potpuno. I meni je bilo teško da verujem da ste vi stvarno doživeli ovo.” I rekla: “Pa kod nas i u medija, znamo to što je nama bilo servirano. I mi kao Srbi, mislili smo da vi kao Albanci samo volite da uradite nešto i zbog toga su vas isterivali, ili da ste vi zaslužili.” Mi smo govorili dugo za lično iskustvo. Na primer, i za ovo što nisu nam dali da idemo i da se vratimo u severu u naše vlasništvo eh, ova je uvek bila tema stola.

Eremire Krasnići: Kako su oni komentarisali ovaj deo kako su dali smisla ovoj situaciji?

Valjdet Idrizi: Pa različitim formama. Sa jedne strane oni su se osećali loše, pa mislim ono svaki ima pravo da se vrati. Sa druge strane, neko je imao nekoga iz rodbine, koji nije mogao da se vrati, rekli su pa ista stvar. Posle, kasnije su rekli ipak realnost je drugo, ne moj da tražiš da se vratiš, nema šance. Kod nas ide sve na gore i gore, ona dodela sve veća i veća. I sa druge strane rekli su, pa šta možemo da učinimo mi kao individualno, ili kao aktivisti, ili kao organizacija? Nekako...

Eremire Krasnići: A da li su se plašili i od svoje zajednice ?

Valjdete Idrizi: Da, apsolutno. I bili su više puta zaustavljeni i na intervju od strane čuvara Mosta: “Šta radite vi na Severu... na Jugu? Sa kime radite?” Bilo je slučajeva kada je trebalo da ostanemo samo u severu i normalno, ja kada kažem da sam navikla da poštujem i strah i odluku i nekoliko dana da ostanem samo tamo jer ipak život je sveta stvar ja sam sama probala. Znae kako, kako je da te prete, napadaju, da probaju da te ubijaju. I recimo, nije bilo lako nikako.

Sa iste strane i sa Juga na primer bilo je ljudi, otvorenim ranama od rata, stoga koliko toliko razume se i u porodicama imali su ubijenih tokom rata. I osnivanja udruženja “Kujtimi”, Fondacija “Kujtimi” koja su pokupile izgubljene ljude tokom rata. Nekoliko su ih pronašli, neki i nisu pronašli, i potražili su. I kada su mi dolazili u kancelariji i slušali kako oni govore Srpski i ono je bilo sasvim druga stvar i teško da im objasniš da ako idemo unapred mi treba da sarađujemo.

I za one koje imaju još otvorene rane, malo teže je da pristaju. Tako da, bilo je stvarno teško da se radi sa obim stranama i na severu i na Jugu. Ali, bili smo nekako iskreni. Ja sam često rekla: “Ko je kriv on ili onaj ili ona? Da li bih mogli mi sada sve da ostavljamo krivim? Da bih hteli da tražimo neku pravdu onda potrebno je raditi zajedno.” I ako stvarno jednom idem ne mogu da ne govorim sa onim tamo jer i oni su izgubili neku imovinu na Jugu. Kreću se specifične i individualne slučajeve, i kazali su na ime i prezime, mada naš grad nije veli i ljudi se poznaju između porodica, makar ko je i čiji je ili šta su uradili i šta nisu uradili za vreme rata ili... tako za vreme posle rata: “He a čiji je taj? Jesu li bili obuhvaćeni ili nisu bili?”

Tako da svi su se poznavali, znači i porodice i naselja i svi i na severu i na jugu. Međutim dok mi budemo verni našim načelima i same misije organizacije, koja je bila stvarno jako dobra misija, još uvek mislim da je bila mnogo sveta za ujedinjenje grada i ljude. I sada da ujedini, misija nije još postignuta još uvek da postaje još kao most koji vezuje ljude. Jer svi su se slagali činjenicom da grad ovako ne može da ostane, podeljen etnički, svakako treba da bude integrisan i da žive svi građani, prosto, normalno kao i svaki drugi grad.

Četvrti Deo

[Lice intervju pokazuje kako je otišla u severni deo grada Mitrovice]

Valjdete Idrizi:... Ovo je bilo ranije znači 2001.godine, kada smo već počeli sa radom u CBM [*Community Building Mitrovica*]. Ja sam pokušala i oni su mi bili rekli: “Ne, zbog razloga bezbednosti ne možemo da te vodimo, i ti ne smeš da se pojaviš na tvom stanu”. I, ja ipak reko da idem: “Hajde da rizikujem, na sve ili ništa”, i nisam dobro razmišljala inače da sam malo bolje razmišljala garant ne bih otišla.

I krenuli smo sa sestrom, hajde, i uzeli smo jednu crnu tašnu, onako bajagi veliku i rekosmo da je napunimo sa našim stvarima i da poneseo jer ono kada su nas isterivali nismo mogli ništa da uzimamo. I odo smo, znači pored našega stana. Od glavnog mosta ni pet minuta, krenuli smo velikom brzinom da idemo našem stanu. I tako i tako nije mnogo daleko. Kada smo stigli pored stana, mi smo htele da ulazimo na naš... jer neko nam bio rekao da faktički, neko nas je najavio da je izašla grupe, i rekli oni koji su bili rekli su da je stan prazan. S toga razloga ja sam se motivisala da idem da vidim možda je nešto ostalo.

I kada smo stigli pored stana, ona vrata su uvek bila otvorena. Znači pet, zgrada od pet sprata, mi na trećem smo živeli. Ona je bila zatvorena katancem, ovo ja ni jednom nisam doživela ranije da vidim glavna vrata zatvorena. I ja ulazim dole u supermarket. Bio jedna naša ko... bila jedna naša komšinica, zvala se Zorica. Reko da ulazim kod nje i da je pitam za ključ na srpskom, reko: “Da ne mate ključ, htela sam da idem u stanu?” Ona samo me gleda onako i ostala nema i reče mi: “I da ga imam ne smem da ti ga dam”. I reče: “Bolje idi”. Ja {pokazuje jezikom lica da je ostala bez reči}, znate? Reko šta je njoj. I u redu.

Sestra otišla pozadi zgrade da pozove drugara iz komšiluka koji je radio u DRC [*Danish Refugee Council*] ranije. Ja sam bila napustila DRC-a ali uzela sam za svaki slučaj jednu karticu...

Eremire Krasnići: Bedž?⁵

Valjdete Idrizi:... da karticu, jer tada to me spasilo: “Sa stranim ljudima, ko bajagi neka bezbednost do negde, neki imunitet ili kako bih mogla da kažem. Ja sam je ponela. Kartici istekao je rok jer ja sam bila napustila DRC-a ali hajde da je uzmem reko sebi, možda to me spasava. I znajući da taj komšija radi još tamo, ja njega pozovem, sestra pozadi zgrade ide da ga nazove, ja sam čekala pored zgrade, u međuvremenu da ne izlazi neko. I sada već međuvremenu neko me video a ja nisam ga

⁵ Engleski: *Badge*, bedž, dokumenat identifikovanja kojeg izdaje organizacija.

videla i stajala sam pored parkiranim kolima [parkingu].

Ne znam ni sama, ali znate nekako imam sreće i ne znam kako sam izbegavala, samo kada sam videla pored nogama jednu veliku saksiju. Iz jedne visine, terasa sa petog sprata, znači neko je bacio i psovao je na srpskom povećanim glasom. Kada sam [pogledala gore] videla on meni se obraća. Ja sam se udaljila. Znam da su me cipele izdale, pokvarile se skroz, jer od onog, znate bila je velika zemljana saksija. Zamislite, da mi je pala nad glavom, ja bih ostala tu. I ja sam doživela neki šok, šta je ovo, šta se događa? I ja sam vikala bez kontrole: “Šta vam je?” Posle kada je došla sestra, ona nije ništa čula, ona sa druge strane stana zvala i vikala kako bih mogla nekako da se čuje sa komšijom da joj otvara vrata....

Već kada su sišli na brzinu šest žena, bile su u koroti, i one isto su me napadale. A ja nisam ni osetila bolove od straha i od znaš... koji momenat sam ja doživela... samo znam da kažem da kada sam se vratila bila sam sav u krvi. Jedno dugo vreme nije mi se.... Znači rane koje sam dobila za dugo vreme nisu mi se lečile, koje rane...!

Eremire Krasnići: Koji je razlog, zašto su te napadali?

Valjdete Idrizi: Oni...?

Eremire Krasnići: Kojim razlogom?

Valjdete Idrizi:... Kao prvo rekli su: “*Marš u Albaniju!*” [na Srpskom] znači: “Idi u Albaniji!” “Šta si tražila ovde? Jesi li došla da pretiš?” Jer znali da moja majka je pokušala više puta da ide. Kada su otišli u stanu oni su nju pretili i nju i ona njima rekla: “Ja ću da vam bacam bombu”. Kakve bombe, ali nekako da se sup... I sada oni su ovo uzeli kao pretnju. Još jednom ja da idem, plus znali su da mi brat bio u ratište i znate?

I one na crno odevene. Sigurno imali su ne nađenih, ili nekoga ubijenog tokom rata.... I kada... i jedna od njih je bila moja bivša komšinica bila sa njima, i samo znam da su me stresli nad jednim kolima i u koliko su mogli udarili su na mene. Tada ja sam videla dva vojnika, Francuza, ona dvojica na prolazu, ja sam vikala “*Help!*” [pomoć], samo su me pogledali i produžili svoj put. Ovo je bilo za mene mnogo veliko razočarenje, na primer, jer ljudi naoružavani su tu, došli za mir i da bježe, znate? Ali oni nekako strahuju za sebe.

Rekoh: “Ajde da sam neki čovek, naoružan, ili na neki način da predstavljam neku opasnost, ali bože moj jedna žena, šta im mogu ja uraditi!” I znate, nisu došli da intervenišu, ovo je nekako bilo jedna... nekako ovo.... Ne umem da opišem koja razočarenja. Ne znate koliko? Tek kasnije ja sam osetila bolove, jer u tim momentima nisam ništa osetila. Samo znam šta je mene spasilo, samo ta moja kartica je mene spasila. Jer kada je stigla ta moja komšinica koju je pozvala moja sestra, tada karticu vidim sa strane i rekla sam komšinice ima da ti isteram sina sa posla: “Idi ti ima da vidiš, isteraću Vuceta s posla”, on je njoj sin.

Ovim ima da pamtiš, koja sam ja? Koja sam ja bila tada ja sam bila napustila taj posao, definitivno ja sam bila napustila taj posao. Ali nisam znala šta da im kažem nekako da se spasim. I ona posle, otkači one žene od mene. Međuvremenu kada je stigla sestra samo što nije poludela, kada je videla mene, ona nije znala. Ali, između dva zgrada bili su neki Albanci koji su bili ostali do kasno. Posle i njima su pravili pritisak i njih su isterali sa stana. Oni plus imali su dva, moja drugarica imala je dva brata izgubljenih koji su bili ubijeni tokom rata. Znači, a ona ostala sa majkom i ocem tu. Oni su tada čuli kako ja vičem i kada je mene napadali, oni su pozvali KFOR-a, u stvari Karabinjere da bih oni došli da nas isteraju sa stana.

Ali tada mi smo se popeli gore do stana. Postigli smo nešto da uzimamo, pa i ne znam šta smo bili uzeli ... ni šta sam imala, jer veliki strah, preterani stres. Moja sestra se naslonila u vratima, možda će neko doći da nas spasi ili ima da se nekako smiri stanje i mi da bežimo. Dok ja sam se trudila da nešto uzimam, i sama ne znam...

Eremire Krasnići: A da li je bilo ostalo nešto? Jesu li ostale još...

Valjdete Idrizi: Sve je bilo tako... pa bilo je knjiga, albumi i neke tako. Nešto sam uzela, nisam ni mogla da uzmem sve što sam htela pa ni da izaberemo. Nismo imali više nego pet-šest minuta. Plus došla je ona komšinica i kaže: “Ajde ne moj te da se plašite neće vam niko ništa učiniti. Sada će oni doći po vama”. I posle oni su došli i oni su nas izvadili, sa KFOR-om mi smo izašli i vratili. Samo znam da jedan novinar kada je hteo jedan novinar da traži od mene intervju, nisam pristala u opšte. Nikako nisam mogla da objasnim sebi kako može žena da bude nasilnik. Jer ja nekako, kako sam i ranije rekla, uvek sam verovala na ženu, ja sam mislila da žena i oružje ne idu zajedno, znate nasilje. Znate bilo je mnogo nekako... sa druge strane imala sam ono razočarenje na miroljubive stranke, snage. Posle mene pade na pamet Srebrenica, i mnogo i mnogo drugih stvari. Kako preradi mozak u tim trenucima. I sećam se da sam sedela kući nedelju dana, okolo vrata ja sam se navila šalom da se ne osete rane. I od tada ne znam da nisam volela da govorim, tu sam zatvorila tu istoriju.

Eremire Krasnići: A da niste osećali odgovornost, da se ne razočaraju drugi ljudi ili kako?

Valjdete Idrizi: Možda, možda, jer i nisam htela da priznam faktički, nisam znala ni da priznam. Samo znam da sam rekla ukućanima: “Ajde završilo se, ja sam se spasila. Ovo je najglavnije”. I znam da sam rekla: “Hvala bogu”, reko: “još ovoga puta”, jer kada sam se setila stvarno kada mi pada na pamet da je moglo ono da mi padne na glavu i da me na mesto ostavlja. I ovo je bilo jedna situacija za jedno vreme, kada uopšte nisam mogla, nisam mogla... znali i u organizaciju našu šta se desilo, ali ja sam se odlučila da ne govorim u opšte o tome. I, znali su i oni isto poštovali su to. I nisam htela da ostanem kući da se zatvaram, nego da idem i da se pravim kao ništa nije bilo, maltene dosta je bilo teško da izigravam ali u najmanjoj ruci ovo je meni pomagalo da nastavljam moj posao.

I nekako ja se zahvaljujem moje energije, i ne znam šta me vuklo da donesem takvu odluku, inače možda tu bih zatvorila sa svim, i posao i organizaciju i bog zna šta bih ja uradila, ili šta ne bih drugo uradila. Ali stvarno zahvaljujem sopstvenoj energiji ili one ideje da sam htela da donesem takvu odluku.

Eremire Krasnići: A da li je imalo tada mešanih porodica, prije rata?

Valjdete Idrizi: Malo.

Eremire Krasnići: Malo?

Valjdete Idrizi: Kod nas je sasvim malo bilo toga. Poznati su bili i moglo se brojati na prste, znate? Nije bilo mnogo. Na primer, bilo je pomešanih Bošnjaka i Srba oni su bili u braku. Posle ostali su jedan sa ove strane, jedan sa druge strane. Ali i toga je retko bilo. Znali smo te porodice u prstima. Nije bilo te mešavine. Nije bilo braka, pa i nije... kako da kažem, ranije su bili odvojeni i druženje i po lokalima, tako da sasvim do kasno bilo je odvojeno. Ne samo tada ali i jedne dekade ranije, i možda više bili smo odvojeni.

I posle imajući ja ovo iskustvo, tri godine ranije, 2004-te ponovo sam rekla moram da učinim nešto da ponovo radim sa kolegama i da se vratim opet na planu B i C. Sada saznala sam da su otišli preko mosta, od mosta pa nekoliko puta je otišao jedan kombi-bus koji je prevezao ljude koji su imali posao sa Sudom. Albanci, Romi, Bošnjaci, i od svake zajednice koji su živeli na Jugu on je njih prebacio ili obrnuto. I njega su koristili ljudi. Otišla sam kod njih. Bila je ako ne grešim policija iz Pakistana, Indije,

ne znam, ali ja sam njih zamolila. Napisala sam jedno pismo, opisala sam sve tako, tako i tako. “No, no, no, no” [Ne, ne, ne, ne]. Samo ako imaš sudski dokumenat eh time možeš da ulaziš u kombi bus.

Jedna moja sestra od strica radila je u Sudu. Kao i svi Albanci i ja nešto na crno sredi, kada se mora. I rekla sam njoj: “Da li možeš da mi praviš papire kao imam nešto neki posao u Sudu jer treba da se sastajem gore sa mojim kolegama gore?” “Ako”. Ja dobila taj papir i osam meseci ja sam falsifikovala taj papir, samo menjala datum. Ama za to postala sam bajagi neki eksperta za falsifikat i to postavljala sam na plastičnoj kesi jer sam se plašila da neće da mi se pokvari. Da je sačuvam jer treba će meni još to. Ali kada god sam ja ušla ja sam se plašila da me ne uhvate.

Samo ovako sam {pokaže kako je ona držala i pokazala dokumenat} i odmah sam sakrila, znaš da ja imam danas sastanak. I mogu reći da je bilo jedan period mnogo težak jer neko je znao da ja nemam neki posao. Bilo teško jer svaki put mislila sam, da neće danas da me uhvate. Ponekada se oseti da idem malo češće. Kada su menjali vozača ja sam volela jer znam taj nije me video dve nedelje. Ali kada te vidi tri puta nedeljno bilo je teže da se opravdaš. Istovremeno bio je težak sam čin falsifikovanja dokumenta, ono kako se osećaš. Nekako ovo dokaže, koliko smo bili podržavani od strane organizacija koja bih mogla bez i jednoga problem, da me prebace tamo.

Jer oni su otišli, sastala sam se sa istim ljudima, tamo. Jer u toj zgradi gde smo imali kancelariju, nekoliko organizacija su isto imali kancelarije pa smo se videli. I znali su da sam ja dolazila nekako. Znači oni isti koji su me odbijali i nisu hteli. Ponekad imali smo problem po povratku ili nije bilo mesto u kombi-bus, jer zadnji je bio u tri časova ako nisam zaboravila, tada kada se zatvara Sud i ja ostajem. Morala sam da čekam dok se smrača da me neko ne vidi i da prolazim, jer mogli da me napadaju ili da me izmlate ili nešto. I jedan moj kolega ispratio me je do Bošnjače mahale, kod onog drugog mosta malo udobnije. I mogu reći da je bilo jedno od najtežih perioda.

Sa jedne strane mi smo radili jedan dobar posao, razvili smo neke dobre ideje, sa druge strane ona energija da mi možemo da se opet vratimo, verovali da mi možemo da postanemo kao organizacija. I sa druge strane vazda smo bili u stresu da ti si učinila nešto ne legalno. Posle strah da te neće ponovo nešto snaći. I bilo je mnogo, mnogo teško da se ponovo vraćamo kao staf, kao organizacija. Posle nakon osam meseci mi smo se vratili, pa možda i manje ako ne grešim mi smo se vratili u aprilu, i krajem oktobra mi smo postali ponovo zajedno kao organizacija.

Počeli smo malo da se oslobodimo, one žice su malo da se uže malo, i prosto ovo se omogućilo, prosto ovo se omogućilo. Ali znam da nisam bila tamo i da nisam falsifikovala taj papir oko putovanja,

kojeg sam velikom strepnjom doživela znam da bi bilo ne moguće ili mnogo teško da se ubede kolege za povratak da dolaze ovamo. I posle sačuvali su partnerstvo kojeg smo mi stvorili i sa ljudima sa Severa i svih zajednica, jer tamo su živeli u zajedničkim naseljima. I Albanci koji su ostali znači za celo vreme i za vreme rata, bilo je nekoliko koji gradualno su se vratili, znači u njihovim kućama, individualnim svojim kućama, i znači sa drugim zajednicama.

Znači, već smo stekli... ovo je odgovornost naša, poverenje u nas kao organizacija. Znači odgovornost je bila najveća motivacija za nas, znači i za mene kao rukovodilac jedne organizacije da dajemo jednu nadu tada kada ni sama nisam je imala.

Eremire Krasnići: Severni Srbi, dali su bili angažovani oko zajednica ili...

Valjdet Idrizi: Da.

Eremire Krasnići:... ili samo sa Srbima?

Valjdet Idrizi: Da, da, da, mi smo bili kao zajednička ekipa...

Eremire Krasnići: Projekat znači...

Valjdet Idrizi:... Gde god da se ide mi smo otišli zajedno u ekipi. Mada ovde i kada smo otišle ili po enklava ili u naselju "Brdo rudara" koji su mešani, mi smo otišli i kod Albanaca i kod Srba. I uvek govorili smo istim jezikom... to je bila naša misija. Nije samo sada oni... ponekada su mislili na primer i mi smo otišli samo kod Srba dok se malo smiri situacija. Ili ovako, istovremeno mi smo na primer razvili programe za mlade da bih njima dali neku snagu i motiv za rad. I "Rock Škole" koja je već počela. Još zvanično nije otvorena ta škola ali bilo ta škola u posebnom projektu. A ovamo videli smo talentovane.

Videli smo decu ponekada krijući su otišli jedan kod drugog oni su se plašili, pa i za njihovu sigurnost. Ali bila je snažna njihova saradnja. I oni posle bili su kao dobar primer kako da menjaju i roditeljima onaj stav, koje obično se dešava obrnuto. Kod nas u Mitrovici, stvarno češće desilo se da deca ili učenici da služe kao primer za nastavnike ili za roditelje, ali eto.

Eremire Krasnići: A gde je "Škola Rocka", u Severu ili Jug?

Valjdet Idrizi: Dve. Tamo nismo mogli jer deca ne sme da se angažuju. Znači, imali smo jednu zajedničku odluku da ne smijemo početi sa decom, oni su deca. Da se rizikuje, njihov život, to je ne moguće. Ali posle putem interneta, i tehnologije, oni su već počeli da formiraju neke zajedničke grupe i jedne web stranice gde su pisali o svojim iskustvima. Pročitali su ljudi. I posle u letnjim školama koja su se organizovale oni formirali zajedničke bendove, pesme zajedničke su pevali. Tako da, ovo je bilo stvarno velika motivacija da i mi učinimo.

Na primer, roditelji u početku nisu nam davali. Mi smo njih pitali kada smo hteli da dobijemo njihovu dozvolu, po nekada i na pismeno kada bih trebalo da napustimo zemlju na primer kada se ide u Makedoniji, oni su napisali jer bez njihovih odobrenja ne bih mogli da izvedemo decu preko granice... "Ne". Na primer: "Koju muziku ima da slušate pa morate da idete do Skoplja?" "Sa kim idete, gde sa kim treba da sedne moja ćerka, moj sin?" Znači, mnogo, mnogo je trebalo da se radi ne samo nedeljom nego meseci da ih obeđujemo i da oni decu dozvoljavaju. Na primer, druge godine, na osnovu ovih dobrih iskustva sami su roditelji tražili: "Da li ima mogućnosti da i nama obezbedite zajednički transport?"

Na osnovu druženja dece posle oni isti roditelji koji su postavili teška pitanja, jer nisu hteli da ih napuste. Naročito od Srba imali smo više nego od Albanaca, jer ono: "Pa vi možda idete sa Albanske strane i tamo vamo". I posle ovo je bilo od velike volje kada su ih videli. Znači, nije bilo više prepreke, prosto jedna grupa [dece] talenta koji su vežbali lepu muziku. U istovremeno mi smo od počeli jedan projekat sa novinom, magazina koja je pisala o Jugu i Severu. Na primer, šta funkcioniše ovde i šta funkcioniše tamo? Ovo je pobudilo jedan dobar dijalog i saradnju. Dobili smo odgovore u *feedback* [reagovali] raznovrsne od ljudi sa Juga i Severa.

Bila stranica koja je dobila najviše klikovana, zainteresovanja je bilo, imali smo neku vrstu kviza sa starim slikama Mitrovice, kada je ovo izgrađeno i na koje mesto? I posle dali smo skromne poklone. Ili ručak na jednom ili drugom lokal, bilo na Severu ili u Jugu. Po nekada su Albanci glasili za Sever, ili... Mnogo lepo je bilo mnogo, bilo je jedno od najboljih projekata kojeg ja sam mnogo volela. Imali smo i pretnje, kada smo pisali o džamijama, znači koja je bila odmah posle mosta, znači čime se identifikovala Mitrovica sa mostovima, vodenica i džamija, na primer su rekli: "Da nećete da ponovo vratite a?" I ljudi stvarno kada su tražili da se vrate jer bile su jedan od prostih simbola koja jesu simbol za Mitrovicu.

Eremire Krasnići: Šta je sa njom da nisu je srušili ili šta se desilo?

Valjdet Idrizi: Da nažalost i to su uradili.... Faktički sada se ne znaju ni tragovi njeni ni da je nekada postala. Do '99-te znači u je bilo. Džamija, koja nikome nije smetala. Sada... komplet srušena se u zemlji i brisali i tragove džamije kao da nije postojala nekada, po gotovo sada kada su betonirali taj deo. I plus projektom Evropske Unije sada se ne primećuje u opšte, ama ni malo. Eh, imali smo i takva pretnja kada smo pisali o Mitrovici u ono vreme prije '99-te. Da i na istoj strani i kada su videli da idemo unapred, i beležimo uspehe i da pravimo mostove za ljude i između njih, to samo po sebi daje volju i naveliko se motiviše čovek. Istovremeno blokada što više od strane ljude koje donesu odluke, prosto oni nisu hteli da pomažu. Bilo je dosta teško, ali....

Eremire Krasnići: Ova vrsta projekta da se stvara neka zajednička mašta o gradu jel?

Valjdet Idrizi: Da, da apsolutno. Prosto jedan... jer mnogo boli kada tvoj rođeni grad, gde sam porasla sa velikom ponosom, jedan grad koji je promovisao i prihvatio vrednosti i raznovrsnosti, koji je bio poznat svuda sa ovim pogledom, a sad mi smo grad u problema, grad odvajanja, grad ubijanja. Nekako gde god sam otišla po drugim gradovima, kažu: "Od dakle ste vi?" "Iz Mitrovice" Odmah "Ufff" {odmah kisele lice}. Znači, gledaju na nas kao na siročiće. Ili, "Huh, Mitrovica, na osnovu vas mi se poznamo kao Kosovo uvek u problemima. I ovo mnogo boli, kako smo gledani kao grad, šta se stvorilo o našem gradu. A ne više onaj....

Mi smo mislili nekako da ponovo vratimo onaj divan izgled. I svi smo sarađivali. Znači i ovo utiče na izgradnju mira grada, pomirenja i znači normalnog života. Da rečeno da ojačamo pogled grada. Bilo je ljudi koji su rekli: "Da nećete da vratite ponovo Jugoslaviju? Oni sa Jugo-nostalgije." A bilo i neki, znači, koji nisu se ni brinuli o tome. Da su se malo sekirali od onih reagovanja, ne bi mogli da urade šta su uradili.

Eremire Krasnići: A da li ste mislili vi da što više komunicirate na neki način vi se vratite?

Valjdet Idrizi: Da, to stoji... uvek je bila moja misija i moje lično i mojih kolega. Jer su rekli ukoliko više se otvaraju vrata više ima mogućnosti, ali!. Da li verujete otišla sam u Severu i kada nisam imala posla? Samo što nisam htela da se umorim čekajući. I uvek rekla sam sebi ako i ja ne idem, "Ajde, ajde!" Niko ne ide ako ne i ja. Ove institucije i tako i tako ne smeju da idu. Nisu preuzimali taj korak hrabar da bude neko prvi koji pokuša otići.

Makar nekako da nas podržavaju u većini slučajeva. I otišla sam. I ponekad ajde nešto mi pada na pamet pa idem u Severu, pravim jednu šetnju, jedan krug i vraćam se. Reko i oni neka me vide i neka

se naviknu sa mnom i neka znaju da neću prestati. Posle otišla sam i u grobove. Grob moga oca i brata tamo sa one strane. Bilo je tužno kada nisam mogla da idem jer nisu nam dali, bacali kamenjima. Ili ako nekoga nađem od međunarodnih prijatelja da me povede do groblja. Samo na minut, Albanska groblja ili pola minuta i što prije da bežiš. Oni su više puta polomili. Barem jedna moja koleginica mi je donela parče kamenja do kancelarije. Ona je bila sva drhtala kako je moguće, znaš zašto, za to što imaju Albansko ime i... ovo je mnogo bolno, ovo ne...

Eremire Krasnići: A da li ima neka organizovana forma za posetu albanskim grobovima?

Valjdet Idrizi: Da, za Bajram, da. Za Bajram organizovala Islamska Zajednica sa autobusima. I bilo je neki sporazum ne napisan, nisu nas dirali ni Srbi za Bajram jer su znali da ima jedan praznik. Ali tu na primer, autobus je stajao tamo dole. Ako neko ima grobove gore, oni dok su stigli tamo gde su, kao i ja kada sam otišla kod groblja moga oca i brata, ono vreme ode, autobusi krene za grad, znate nije bilo vreme. Kome su bili malo bliže, znači, njima malo više vreme ostaju na groblje. Ali po nekad čovek ima potrebe samo sama da ide i ne tako pod pritiskom i ne samo da polažeš sveće i da ideš nego i da sedneš malo da se posadi sveće, da se očisti kako treba.

I bilo je mnogo tužno nekako kada ni ono osnovno ne možeš da učiniš za njih. I na ovom pravcu pokušali smo da učinimo nešto. Godinama mi smo komunicirali sa svim akterima koji su glavni, sa Opštinom, dva, tri, Opština u Severu jer ne zna čovek kome da se obraća... UNMIK-a [*United Nations Mission in Kosovo*], tamo u paralelnim kod Kancelarije za Administraciju. Znači sve tri treba posedovati, znaš, za neku vrstu odobrenja koja dozvoljava Albance da idu na groblje da sređuju, očiste i da ih malo srede one koje su se raspale i da njih niko ne dira. Ili i Srbi da dolaze ovamo, jer i ova groblja su dosta raspale pa da vode računa.

I sada taman nekako bih se nadoknadilo, svima neko pravo, pomirenje, konsenzusi, znate ovako nekako bih nešto učinilo, kako se desilo kod nas, jedan savetnik jednoga predsednika ili premijera jednom bombastičnom deklaracijom, učinio je obrnuto. Okrenuo je sve unazad. Na primer, kada smo je videli, Srbi su tražili kao uslov, njihov uslov je bio potrebno je da počistimo groblja, nećemo Albance. I Albanci isto. I samo kada smo videli neko jutro jednu odluku od nekoga od ozgo sa Juga i vidim počeli da očiste Albanci, Srpska groblja, skroz drugo i obrnuto od onoga šta smo mi tražili. I šta sad...

Eremire Krasnići: Aha Srbi su imali na Jugu [groblja]?

Valjdet Idrizi: Da. I posle koje smo probleme imali mi kao organizacija. Ne samo da nismo verovali nego, moja koleginica i ja: “Izvini ne mogu da dolazim ni na posao.” I navalili poruke u kojima piše: vi ste nas lagali. Zatim mi smo morali da napišemo posle konferencije jedan službeni izveštaj preko štampe da demantujemo jer ovo nije naša aktivnost, mi smo tako mislili i poštovali smo isto vremenu svaku Zajednicu. Ali to se zna da uvek ono prvo kada se piše ima veći jek i posle malo teže da se čuje. Ovo je samo jedan slučaj, štete koje su učinjene i koje su bile ne izmerene, na brzinu, sa ciljem, ovo ne znam nikada. Ali su otežavali naš posao, da možemo da nastavljamo i da učinimo.

Posle mnogo dobrih projekata koje sada su postale organizacije i danas funkcioniraju. Na primer, “Rock Škola” koja funkcioniše kao posebna organizacija. Znači, i ja sam zadovoljna kada ih gledam preko televizije ili u koncertima ili... znači, pa i kada sam videla decu da idu turneje po Evropi jer su dobili znači. Dobili glasove, dobili su nekoliko pohvala. Kada ja gledam ove stvari, stvarno mnogo sam sretna kada se sećam kroz kakvih problema je prošlo da se dolazi do ovoga. Ili “Centar za žene”, ili “Asocijacije Žena i Ljudska Prava”.

Eremire Krasnići: A kako su se predstavljali kada su izašli vani ?

Valjdet Idrizi: Iz Kosovske Mitrovice normalno, znate ovako, od same Srbije. Samom činjenicom da je bila revolucija u Srbiji, oni su rekli iz Srbije ali rečeno je Kosovska Mitrovica, posle rekli “*Mitrovica Rock School*” [Rock Škola u Mitrovici]. Međutim je, znate, kada su je spomenuli. Neko je spomenuo. Mi smo primetili da je nešto otišlo napred. Da ima nekoliko, neke njihove osećaje koje su sami napisali. Znači, kako je ovo menjalo skroz njihov život, znači samo njihovo pohađanje u školi, letnje škole u Skoplje. Posle kasnije počeli smo i u Kosovo ovde da se radi.

Na primer, otišli su, došli su u “Hotel Pallas” ovde u Mitrovici i Srbi i Albanci gde po prvi put su došli na Jugu i prezentirali su i zaboravili gde su, znači... oni su već ušli u vodama muzike. Ili sada u “Hamam Jazz Bar” da, da predstavljaju.

Eremire Krasnići: Stvarno?

Valjdet Idrizi: Da bili su sada u “Swiss Diamond” kada je bila neka aktivnost, kada sam njih videla, a znam kako su dobri i uspešni. I ovako...

Eremire Krasnići: Znači vi ste radili da se integrišu i Srbi...

Valjdete Idrizi: Da...

Eremire Krasnići: ...na drugim delima Kosova...

Valjdete Idrizi: Da...

Eremire Krasnići: ... ne samo da se integrišu u Mitrovici?

Valjdete Idrizi: Apsolutno...

Eremire Krasnići: Sama, znači...

Valjdete Idrizi: ...ne, ne. Mi smo znali da bih neko mogao da oslobađa iz Juga, u Sever stan, treba da se stvaraju mogućnosti da se vraćaju na svoje mesto, znate, ovako je moguće, znate, inače nije moguće, nije se moglo. Međutim, oni su, kada ih pogledaš nekad ja ih ne znam ali neki su studirali vani, neki su....Na primer, znam Elbenita Kajtazi, ona je sama talentovana, ona je radila mnogo. Međutim, ja sam mnogo ponosna danas, kao studentima, đacima i "Rock Školom" koja je sada postigla opera, u "Deutsche Oper Berlin" i tako po svetu.

Ili imamo neke druge, Blerta ili Visar Kasa ili, neki koji su mnogo dobrih ili nastavnici koji su jako dobrih koji su dosta doprineli na njihovim razvoju... od njih Zana, Edon, Nesim, ljudi koji su doprineli i još rade i doprinesu na njihovo napredovanje. Tako da, ja nekako samo se ponosim time kada njih vidim, i kada su svi mislili da sam malo yhy {učini rukom kao da se poludela}, znači nisu mogli da veruju na moje ideje, "Kako ti misliš za muziku kada ljudi se ubijaju?" Ovako su mi rekli. Znači tako kratko su videli, znate?

Ali uvek sam verovala. I sada kada ih viđam ja se mnogo radujem. Kada ja viđam njih lično mada dosta retko samo kako ja čitam i slušam od njih, ukoliko mogu da ih pratim, ja se radujem preterano. Ili, ili "Asociacija Žena", na primer tamo na jednom malom centru mi smo otišli pošto je bila funkcionisalo Centar... radili su ručne radove, posle i jedan razred, jedan razred za knjige dece.... Da bili su Srbi i Albanci i nisu znali da govore. Jer na ovo vreme Albanci samo što su počeli da se vrata, a neki samo su sedeli. Međutim, kada su se pojavili incidenti unutar da se dešava da se deca Albanska i Srpska diraju, za svakog problema rešili su žene centra.

Počeli su da instaliraju neka svetla navodno ne zna se ko koga napada, ko koga baca kamenjima u

dvorište. Ali bili su neki dobre stvari koje su uticale direktno na poboljšavanje života i integrisanja Albanaca koji su se sada vratili i poboljšavanje odnosa među ljudi u ovo društvo ovde. Mnogo je urađeno znači, mogu reći da su bili potrebni razgovori ali mislim da su dobili i dobro afektirali na dobro. Pošto smo videli kako afektira onda mi smo otišli i u drugim naseljima gde su bile mešane porodice i tu smo se dokazale da žene mogu mnogo da učine. One same su se organizovale. I one same, sada postoji jedna organizacija sasvim samostalna.

Samostalne i stvarno rade jedan divan posao.... Ponekada kada me pozivaju da idem sa njima stvarno ja se divim kada ih viđam. Znači, i znam da stvarno ima svoju vrednost i prosto verujem da taj posao su one same uradile ne da sam ja, ne ja. Ja sam tu bila samo da im dajem motivaciju, da ih malo guram. Ja sam ponosna sa ženama. Prema svemu tome, toliko smo putovale, koje poteškoće koliko puta smo padale i podigle opet, znate ako mogu reći nekako izdržale smo, sve ovo ima svoju cenu. Sada kada bih razmišljala da ne postoji i CBM-i, pa i druge organizacije, jer, znači ključ uspeha stoji na tome da mi smo uvek radili u partnerstvo sa svima, stvarno bilo bih još gore. Znači, ne bih postojalo ovaj početak i sav ovi počeci.

Ali nekako, bez obzira nezavisno od ličnog iskustva i ostalih iskustava, naprotiv svega ovoga i ove nepravde drago mi je kako nisam izgubila poverenje u ljude. Znači, i postigla sam da volim ljude, i da nastavim da volim, a ovo i nije bilo lako. Uvek imaš ono, onaj strah i one dileme kao, kao i svaki. Naravno kada živiš u istom gradu i kada se svi znamo međusobno... a i ostanemo tako i nastavljamo da visimo, "Još nisam se vratila, ima da se vratim, vratiću se ja". To ti nekako, postane deo života, i deo našeg identiteta nekako hteli ili ne. I u istovremenu tebi se ne daje da se vratiš, ali uvek nastavljaju da ratovanjem bez kraja. Ali...

Eremire Krasnići: A nezavisnost jel vama dala neku nadu, vama u Mitrovici u 2008-me?

Valjdet Idrizi: Da se vratim na Dan Nezavisnosti, na primer...

Eremire Krasnići: Kako ste vi doživeli ovo vi ovde?

Valjdet Idrizi: Znaš kako, toga dana, na primer ako neko može da doživi naše postojeće osećaje na dan Nezavisnosti, sve, sve je moguće. Počevši od velike radosti kao prvo da je Kosovo postala država. Počevši od one strasti da je postala država bez Severa i izgubljen je taj deo. Znajući da taj deo Severa neće biti tako lako da se raščepi i tako mirno, niko ne pristaje i još uvek ima Albanaca tamo koji su nastradalo, ili ima da... i još jednom da ih istera. Znači počevši od toga, ja sam se osećala kriva.

Počevši znate od toga da ja nisam mogla da doživim punu radost. Ne mogu da opišem koja su ta teška osećanja da ne možeš da se raduješ Nezavisnosti?

Istovremeno ovo je bilo san svakog Albanca da se proglasi nezavisnost Kosova, sa druge strane nije bilo puna radost i ne možeš tačno da se raduješ. Na primer, onoga dana celo vreme ja sam se šetala i muvala kolima ja i moja drugarica, koleginica, ceo dan u onaj skup ljudi, gledamo zastave, kako viču i raduju se i tako. Mešani osećaj, hem se raduješ, hem se plašiš, i tako... i celo vreme preko telefona sa onima na Severu. Znači, ne samo sa srpskim kolegama, nego i sa Albancima koji su bili tu, jer nisu mogli da se raduješ potpuno. Ovamo kod nas svi su rekli jeli ovo normalno da se ne radujemo mi kao oni drugi gradovi.

Stigle smo u Prištini. Tamo znate sasvim druga atmosfera. A ovde ni do mosta nismo smeli da se približavamo. I nismo znali kako da se radujemo. Kao na svakom danu oslobođenja. Mi nemamo dan oslobođenja ovde u ovom gradu, znači da slavimo. I tamo kada smo došli osećali smo neku ljubomoru nekako. Ovamo se radujemo jer ljudi treba da se raduju a sa druge strane ne možeš, bar da je radost za svakog. I plakala sam kao dete. I za to kažem, ja sam plakala kao dete i ne mogu da je opišem drugačije taj dan kakav je nama bio.

I ne znam. Vraćáš se kući u stvari....Da li se nešto menjalo kod nas ? Ne, ništa. Ponovo i sutra dan posle proglašavanja Nezavisnosti, ponovo nam se ne dozvoljava da se vraćamo našim kućama. Ponovo bilo je incidenata. I ponovo nada je postojala. Znači, ako se ponovo vratimo, znači sve što smo radili, radili smo za ljude i sa ljudima. Međutim naš život nije se popravio i Nezavisnost nama nije nešto donela, nije popravila ni kvalitet života, ni.... Tako da u nas nastavila je živeti neka euforija i sve tako, čekanja i sve ali sva ona radost koju smo videli u ljude, kod nas nije bilo nikakve izmene. Ama baš ni molo. Znači, ni malo....

Eh ovo je ona naša strast i plašeci celog dana šta smo doživeli tog straha toga dana proglašavanja i sve to, da... kako može da se slavi i bez našeg dela. I danas, na primer mada su se popravili odnosi do negde, manje ima incidenata, mnogo više ima kretanja ljudi koji idu sa one strane, znači i Srba koji dolaze ovamo na Jugu, ali ipak stoji druga realnost. Nije kao što je na drugim stranama u Kosovo. Međutim stoji ona strah kada ideš sa one strane, možda može i da ti se nešto dešava. Ne znam, još uvek stoji ono, prosto, da je nemoguće da se vratiš tvoje kuće. Tamo gde si uvek volela da se vratiš. Nemam reći. Ali, isto vremenu mi nemamo taj luks da se predajemo i da budemo pesimisti.

Tako da, odbijajući, svaku mogućnost da ne možemo mi da budemo, posle opet vidiš neku drugu

mogućnost. Kako ustaješ, vidiš druge mogućnosti, osetiš neko svetlo negde, ili više svetla da jednoga dana ima da bude bolje. I ne znam možda ljudi su se umorili, stvarno mnogo su se umorili. Znači, ja čujem i danas kada kažu: “Oh znate kako? Ni Nezavisnost, ni Srbija, ni Kosovo, ni ništa.” Znači svake ove velike reči koje se govore u po Brukselu ili tamo, ne mogu da ti popravljaju dan života. Imali smo one Srbe koji su bili možda najvećem interesovanjem za dodelu i druge koji su bili za, prosto za normalizovanje i oni su menjali pristup jer stvarno više umorni su od politike. I njih je mnogo umorila.

I možda ovo je i nada, i ona mogućnost koju mi negde vidimo. Od ovoga umora sa obe strane, i ovog instrumentalizovanja ljudi, možda ovo može biti jedna mogućnost da ima da nam se stvara.... Da se vratimo, kako da se vratimo, kada više nema povratka, znači, mi smo se ubedili više. Da, bude nešto normalno i da se ne plašimo više možda tu mene leži nada da možemo da se vratimo.

Eremire Krasnići: A dali bih mogli nešto da govorimo o nagradama koje ste vi dobili kao aktivistkinja za mir?

Valjdete Idrizi: Da.

Eremire Krasnići: Kako je stiglo do ovde? Kakve su one pohvale?

Valjdete Idrizi: Prva međunarodna nagrada bila je 2008. godine. Faktički bila sam nominirana krajem 2007-me. Bila je: “Hrabra žena” dodeljena od *State Department* [Departaman Ujedinjenih Nacija]. U početku bila sam u Novom Sadu bila sam da studiram, program studiranja za master bilo je Master za Upravljanje Konflikata. I mene neko pozvao iz Američke Ambasade, tada Američka kancelarija. I kaže: “Ja sam Aferdita, da li imate dva minuta vreme za mene?” Rekoh: “A da li možete da me nazovete kasnije, zauzeta sam?” Znate, bila sam.... Ona reče: “Da”.

Posle zvala me i rekla: “Valjdete mi kao Kancelarija imamo jednu nagradu koja se deli od Sekretara Države za jednu ženu koja nije iz Amerike. Ovo je velika nagrada, vrlo vredna koja se deli za kao priznanje za dati doprinos na izgradnji mira, promovisanja žena.” Eh reko dobro: “Ok.” Nisam bila čula nikad o toj nagradi, iskreno vam kažem. I nisam ja imala neku saradnju prije sa njom. Ni ti sam ja aplicirala ni za projekte u Ambasadi, ni neke podrš... znate nisam imala neku saradnju i nisam njih znala. Kaže: “Mi smo mislili tebe da nominiramo za ovu nagradu jer za tvoj neumorni rad kojeg vi radite ovde u Mitrovici sa svim zajednicama za izgradnju mira.”

“Uh,” reko: “hvala” reko: “vrlo dobro”, znate vrlo mi dobro došlo, iskreno da vam kažem. Posle sam se

misllila i pade mi na pamet da sam bila u jednoj delegaciji sa njima. Ja sam predstavljala moj posao sa Srbima i Albancima i imali smo jednu diskusiju ali ja nisam ni registrovala. Kasnije ona me podseća. I ja sam zaboravila toga dana i rekla sam: “Mhm...” onim mojim kolegama koji su bili sa celog Balkana i Srednjeg Istoka. Reko: “Zvali su me pa i ovako se završi,” reko: “dosta je i ovako.” I reko joj hvala: “Hvala”, bože koliko žena ima u Kosovo. Ja sam imala spisak žena koji mene je inspirisao. Super. I ja sam zaboravila skroz nisam registrovala.

Nakon jedno dva meseci... u stvari kada je došla rekla mi: “Želi ovaj naš zvaničnik da se sastaje sa vama”, reč je o jednom čoveku iz Amerike koji je bio zvaničnik za odnose sa javnostima. Okej, otišla sam. Po prvi put ja da ulazim u Ambasadi. Sastala sam se i govorila sam sa njima. U redu. I zaboravila sam skroz onaj razgovor. Kada kasnije oni su me pozvali, da mi javljaju i informišu da sam stigla na užem krugu sa tri žena. Jer svaka Ambasada Evrope nominira po jednu. Bila je neko takmičenje tu. Ali nisam ja znala i nisam imala vreme, u ono vreme imali smo mnogo poslova, znate, i nije mi bilo stalo do nagrade. I stvarno ja sam misllila to je to i nema više i nekako osećala sam... osećala sam neki ponos, znate.

Kada sam se vratila oni mi najavili i to direktno Ambasadorka. Malo su me prevarili kada su mi rekli: “Voli neko da govori sa tobom o tvojim projektima.” I posle mi rekli: “Ti si dobitnica. A da li možeš da ideš u Americi da uzimaš nagradu?” Ua, ua, bilo je mnogo interesantno, jako, ne umem, velika odgovornost, tako sam se osećala. Dobila sam veliku motivaciju za moj posao kojeg sam uradila do tada i u istovremenu prosto, normalno bila sam srećna, znaš. Nikako da mi ulazi u glavi da sam ja jedna od osam svetskih žena koja dobije ovu nagradu. Nekako beše... normalno cela moja porodica srećna, znači živela sam sa majkom, bratom i njegovom suprugom.

I svi su smo bili srećni u porodici. Jer mi reče: “Da ne širimo mnogo samo sa porodicom i prijateljima.” Ovamo naš staf mnogo su se radovali svi. I ono koje je mene najviše radovalo je da oni nisu gledaju kao moju nagradu nego kao zajednička nagrada. Znači sve kolege sa kojima sam ja radila, znači ta sam ja. A ja sam bila ova jedna obična Valjdeti. Oni sada zbog mene i za to ja sam sa njima delila. I ovo je mene posebno radovalo za to što i oni su isto prihvatili moju nagradu. I posle normalno da idem u Americi, tamo da priznam sa svim mojim osećanjima... i meni u ovakve slučaje odmah sam se setila moga oca, na primer kada sam ja bila mala on je rekao, kada smo gledali preko televizora sa ukućanima, Bela Kuća, faktički na jednom filmu, i on uvek bih rekao za mene: “Ova li? Ova ima da mi ide tamo.”

Znate, sećala sam se njemu i njegovim rečima, kompletno one reči. I normalno ovo je ovako bilo da se

vratimo poslovima, mnogo je meni pomagalo jer dobila je veliki jek za to što je bilo odmah nakon Nezavisnosti, znači je jedna nagrada za mir da se deli jednoj ženi. I za Evropu bila sam prva inače ranije niko ne zna, ko je dobio jednu takvu nagradu. A sa Balkana nije ni dodeljeno ni jednom. I tako lepo dali su svim medijama. Tada su posle počeli naši lideri da me pozovu na sastancima i da mi čestitaju, i na neki način da priznaju moj posao.

I ovo je bilo mislim najveći uspeh jer to je meni mnogo pomagalo, i lakše da se realizuju projekti. Neke velike prepreke, ili napadi koji su bili preveliki nekako, malo su se minimizirale: “Hah nju sada poznala je Amerika”. Plus bila sam poštovani gost Predsednika Amerike tada, znate u to doba bila i neka posebna privilegija. Sav ove godine i sav ovaj posao, tolike muke koja sam navela, znate, na kraju priznao je neko I rekla sam kako mene kaže najjači čovek na svetu: “Zahvaljujem tebi koja doprinosi miru na svetu”, kada ja imam obavezu, da li me razumeš?

Ovaj posao ja svatim kao obavezu to što ja radim za svoju zemlju. Nekako kako sam se osećala, normalno da me potresalo i bila sam mnogo ponosna i sa ljudima oko mene. Posle ovoga dobila sam i neke druge nagrade. Iz godine do godine druge, 2009-ta, to je, *Soroptimist Peace Prize* koja se delila iz grupe Soroptimist, ova Evropska Federacija. I stiglo je na najboljem mogućem momentu, jer s tom nagradom, osim priznanja bio je i Kongres koji se održavao u Amsterdam gde su mi dali glavnu reč tamo... naročito nakon proglašavanja nezavisnosti i sve što je očekivano u našoj zemlji, znači postignuća i svega...

Imala sam jednu mogućnost znači moj posao da predstavljam pored svima sav moj posao znači 1000 žena koja su bila u Sali sa svih zemalja sveta. Jer mene su me nominovani “Klub Soroptimista u Prištini”. Poznale su me preko moje prve nagrade i poslova koja sam ja radila i mnogo intervju a i prosto su verovali da sam ona prava koja zaslužuje ovu nagradu. Kada sam otišla tamo, sa nagradom dali mi i jednu svotu novca od 20 hiljada evra. I da vam kažem što kažem da je najbolji mogući momenat jer tada se formirao “Rock škola” i imali smo finansijske krize za opstanak, da se traži lokacija, “Centar Žena”, mi smo dobili dva negativnih odgovora. I tako.

Znate, kada su stigle te pare taman da stanu na noge one. I odmah sam im rekla, ne ja sam računala da ih ne pošaljem, nego direktno organizaciji jer znači pronašli su svoje mesto. Od toga vremena pa na dalje stigli su deset puta više pare, ne bih imali efekat. Tako da, možda je loše da mislim stvar novca ali ono je bilo jako dobro iznenađenje i stigli su na pravom mestu jer baš za to su dodelili nagradu. Ne za mene kao Valjdet, nego ona omladina, one žene, sav onaj posao kojeg su oni radili. I kada sam im rekla posle da su mi poslali baš u pravom trenutku, tada sam ja dobila.

Ova, ova nagrada, znači posle onog statua, zaista bila je velika, velika privilegija. Ja sam mnogo zahvalna onima koji su me nominirali jer kada mislim mnogo žena koja su zaslužili nagradu i koje su učinile više od mene i one starije generacije i tako. Ja sam se osećala vrlo ponosna. Radi toga ja imam mnogo odgovornosti, znate, hej koliko žena su zaslužili, a ja sam je dobila i treba da zadržim. Treba da radim i to što više raditi.

Sada u zadnje vreme, 2016.godine bilo je još jedna nagrada. I to, barem ova nagrada bila je sasvim veliko iznenađenje, "Women International for Television and Showcase Prize" [Međunarodna nagrada za žene u televiziji], tako se zove "WIFTS Peace Prize 2016". Ni za ovu nagradu nisam čula, barem sa televizijom ja reko koje veze imam ja, znate? Ali bila je Arta Dobroši, ona me pozvala, ona je jedna glumica koju ja mnogo obožavam. Ja reko možda joj nešto trebam ili neki materijal nešto, dokumentarni, ili neki film ne. Znači, šta mogu da radim za tebe, jer mnogo nju volim. Sastale smo se. I ona mi kaže: "Šta radiš?" Okej, reko: "Radim u CiviKos, to ja vodim. Sada samo rastemo kao organizacija. Ima nekih dobrih uspeha i neki dobri poslovi se kreću. Bez problema, i prepreka".

Reko: "Moja polovina" reko: "radi". Bila sam kao mentor devojaka za mir, Srba i Albanaca. Reko: "Ovo je moja druga strana". Samo što smo počeli Akademiju Žena za Dijalog sa mladim devojkama. I ovo reko: "Ja sam još sa Mitrovačkim Forumom, tu ja sam rukovodilac." Reko: "One su volonteri, moja polovina." Reko: "Polovina CiviKos." I ona reče: "Uh, to je lepo", ona mi reče. Kad posle ovoga ona mi reče: "A da li znaš da ima jedna nagrada", tako i tako, tako". Ja sad mislila sam da za nju. I odjednom: "Uau, vikala sam od radosti, i reko: "Mnogo dobro." Ja mislim da će ona dobiti za sebe. I radovala se.

Kad ona reče: "Ne, za tebe". Reko: "Zašto meni?" Kada ona meni mi reče: "Kako kažeš zašto, šta si mi pričala do sada?" Reko: "Ne može, to je za film." I znate bilo mi je mnogo, mnogo drago, ne umem da ti opišem...

Eremire Krasnići: A, da li ona tebe nominirala, ili samo te obavestila?

Valjdet Idrizi: Ne ona me najavila. I rekla mi: "Ja nemam veze sa tim, ja ne odlučujem za ovo". Ja sam samo jedan od onih ljudi da kada su me pitali za tebe ja sam dala informacije." Normalno da ona je dodala, radovala se i dala je informacije. Ona možda bila je od glavnih "krivca". Pa i neko drugi, bio je jedan, producenta koji je bio ovde u "Bridge Film Fest" [Most Filmski Festival] na primer, koji je boravio nedelju dana ovde. Govorili smo o poslovima, i pokazivala sam našu situaciju. I on posle je bio druga persona. Od kud znam ja... ni ti sam čula ni za ovu organizaciju, uopšte.

I, tako da prošle godine u otišla sam u London, tamo sam bila da primim nagradu. Naročito da budem između žena koje sam videla samo preko televizije na primer, znate, u filmovima... poznatih glumaca, producente, reditelje. Nekako, ja da se osećam tu: "Huh". A bilo je mnogo, mnogo, mnogo dobro. Pa možda i sama pohvala, i ostale pohvale koje ja sam dobila od ljudi, i one su mnogo bile značajne, mnogo, mnogo, koje ja sačuvam sa velikim fanatizmom. Ove pohvale mene učine još boljom, većom radnicom, čini mise. Jer na primer i prošle godine u Ceraji, u moje selo mene su me iznenadili.

Oni mene su mi dali jednu Pohvalu, prosto za moj urađeni posao. I stvarno ja sam mlada da dobijem toliko pohvala, znate, a znate... one treba da se dodele, smatram neko od starijih osoba, neko koji za jedan životni багаж, stručnog rada treba... I naterali me da plačem, ja sam mnogo plakala, mi nismo nikada živeli tamo. Otišli smo samo kada smo hteli. Čitali smo mnogo knjiga koja su napisana za Ceraju. I tako da su se skupljali svi zajedno i tu zajedno smo bili sa Mitrovačkom omladinom, civilno društvo... dodeli li mene.... Tako da, ja sam mnogo, mnogo... srećna.

I ujedno ja sam mnogo zahvalna svima za ono sve što su učinili. Oni su mene učinili da se osećam fino, prosto i posao da što bolje završim jer ja sam preuzela veliku odgovornost. Osim onog velikog ponosa i možda htela sam preko one fame da dajem jednu poruku da, da, Valjdeta vi ste svaki od nas, ili svaka je svaka od nas. I toliko koliko sam mogla ja sam koristila priliku da dajem poruku da zaista treba voleti ljude, da verujemo, nastojati, ljubav za rodno mesto za ljude i to nije jednostavna stvar, samo da se ne predajemo.

Eremire Krasnići: Mi ovde možemo da završimo intervju, ali bih htela da budem sigurna da li je nam ostalo nešto o kojim ti bih volela da pričaš... mislim ono koje je neophodno reći? Pa i nemate potrebe, znate? O svim stvarima o kojim ste vi pričali bile su veoma interesantne.

Valjdete Idrizi: Valjda...

Eremire Krasnići: Već malo više imate priče o ljudima ali ako želite možemo da se vratimo na nešto koje je za vas malo specifičnije? Pa mislim da pričate o inicijativi o dodeli grada...

Valjdete Idrizi: Da.

Eremire Krasnići: A, da li je nešto o...

Valjdet Idrizi: Jeste ovo je vrlo značajno i naročito ovo je vrlo značajne. Znala sam, jer malo pre rekla sam da volim da pričam. Kao posebno volim da pričam....Na primer, ideja “Forum Grada u Tranziciji”. Bila je 2008. godina, ja sam se sastala sa profesorom, zove se Borego Mali, i on je čovek koji je živeo na odvojenom gradu od... tokom aparthejda u Južnoj Africi, Bostona. U stvari on je bio od tuda poreklom. Mi u Severnoj Irskoj i on priča kao ideja i mislim tu su mi se otvorile oči. Reko: “Možda i Mitrovica bih bila ali imamo problem sa Mitrovicom jer su opštine Jug – Sever koje ne priznaju jedna drugu bez obzira na proglašavanje Samostalnosti i svega.

Opština Jug-Sever one nisu priznale jedna drugu. Oni su rekli: “Ilegalna opština”, oni tamo kažu: “Serbska Opština”, znači u Severu, znači smatraju ilegalnim jedna drugu. Ali budući da je upoznat i aktivan i priznat od obe strane reko: “Ja sam u poziciji jako dobroj da ih nekako ubeđujem i Severni i Južni deo za Forum Grada u Tranziciji. Jer ovo je bilo neki uslov da opštine bih trebalo da budu, znači ako Opštine u ovom slučaju, u našem slučaju.

I odjednom nekako rekla sam: “Da”. Reko: “*Yes, we can do it*” [Da, mi možemo da uradimo]. Uopšte nisam se predomisli, ono kako ću da ih ubeđujem, koga da ubeđujem. Pa i videla sam nekako da mi kao grad i nekako ja sam videla put kojim moramo dobiti. Jer način koji mi pokazao nekoliko gradova, od njih i grad Berlina, možda, znači da je bio dodeljeni i sada su se ujedinili. Ili Severna Irska i znate, kako je prošao proces mira, znate, ja sam bila mnogo čitala i kada sam studirala jer i ovako mene je interesovalo. I kada sam došla u Mitrovici, kao prvo kod Predsednika na Jugu rekoh: “Ovako, ovako, ovako imam jednu ideju”. Pa malo i uveličavam, ovako i ovako. U stvari i bilo je ali još više ojačam. Bila sam dobila prve informacije.

Isto, probala sam da idem i na Severu, ali preko kolega prvo da pronađemo zajednički plan, nekoga. I pronađem, jer kako smo bili, neko iz medija, neko iz civilnog društva, neko iz biznisa i zajedno. I stigli smo, znači, postigli smo da budemo kao delegacija. Mi 2009.godine otišli smo u Boston, i u Univerzitet Massachusetts, i tu se osnivao “Forum Grada u Tranziciji” i zamisli Mitrovica kao grad founding city, grad, osnivač. I mada su bili dva Predsednika, dva predstavnika opština, zvaničnici, plus i centralni nivo bio je nam tada Ministar, pokojni Bajram Redžepi, Sadri Ferati, Oliver Ivanovići, Ljubiša Petrović, bili su ovi iz politike i mi sa civilnog društva.

Na taj način da ne bih imali neki problem između sobom, koju naraciju smo postavljali napred, oni su nama verovali civilnog društva. I bila je dobra odluka jer kada smo prezentirali, i toliko je bilo entuzijasta, i to dok nismo dobili ni jednu saglasnost, izašli smo i rekli: “Mi postanemo prvi volonterski grad da organizujemo konferencije za Forum Grada u Tranziciji 2010. godine”. Oh, pa ni na kraju

pameti šta je to, pa mislim se za dubinu rada i odgovornosti i u koje doba mislimo mi za to. Znači, 2010. godine u maju su se održale lokalne izbore Srbije koja su se držale u Severnoj Mitrovici i znali smo da će da budu. I u to vreme kada su izbori, uvek ima problema.

Čekali smo oko stotinu delegacija iz celog sveta i trebalo je da im se pomaže znači sa viza, dokumentacije i tako. Morali smo da pripremimo sav program da se budemo sigurni da je sve u redu. A što još više u Kulturni Centar gde je bilo malo udobnije da dolaze sa Juga i severa, kanalizacija bila u kvaru, toaleti dole nikakvi skroz zlostavljeni. Kada smo rekli: "Da". Tada nismo razmišljali o tome i šta sve nas čeka, problemi. Ali, posle polako, polako, polako sedeli smo i pisali smo sve i preneli smo tamo Sekretaru koji je bio tamo u Boston: "Imamo ove i ove probleme. Potrebno je da govorimo sa raznim donatorima". Verujte mi smo tako obezbedili negde oko 350 hiljada evra.

I, mi kao Forum jesmo, bili smo volonterska ekipa, nismo registrovana organizacija. Mi smo potpisali neka, načela nad kojima mi funkcionišemo, prosto, da se ne zove Kosovo Metohija ili Srbi i slično, sa fokusom na grad i građane. Jako teško je bilo da se postigne kod ovih stvari, ali postigli smo. I, znate da konferencija je trebala da bude, znači trebalo je da bude sutra dan, znači tog datuma, a dok mi nismo završili ni sa patosom, nije se sušilo dobro ali sredilo se i očistili su. Znači, radili cele noći i dan prije mi smo na svemu bili spremni, i jedan dan napred sve je bilo sređeno.

I, mogu reći da je bila jedna od najboljih konferencija koja su nekada bili. Kada kažem od najboljih ja tu dodajem da je bila sa najviše predstavnika, srpski lidera koji su bili u panel i bili su na takmičenju za Sever u izborima, znači. Imali smo po prvi put policajce, komandante sa dva Policijskih stanica, po prvi put su se suočili direktno sa jednim panelom, inače ni jednom nismo ih imali prije. Bio je jedan panel ljudi koji nisu znali jedan drugog, i ljude na ulazu, za ovo imamo svaki deo na video u web stranici....

I postigli smo da imamo delegacije iz više dodeljenih gradova, znači sa Kirkuka, Iraka, od dva grada Severne Irske, Belfasta i Derry, London Derry sa bilo kojega dela grada. Bili su iz Nikozije Kipro, Mostara. Kasnije i sa Berlina, sa Nigerije bila Kaduna. Znači sa svih zemalja su bili, sa Bejruta, Jerusalima i Haifa, znači kao gradovi. Posle stigli su i Ramalaha. Tako da sa svih gradova koji su dodeljeni ili koje se nazivaju gradovi u tranziciji, ili bile su odvojene a sada se nalaze u jednoj drugoj fazi.

Pa zašto ja ovo spominjem, ovo je značajna za to što sa jedne strane budući da mi smo civilno društvo znači ovo je bio jedini način da bih mogli da napredujemo zato što nas su poznavali sa dve strane grada, koji nisu poznavali jedan drugog. Kao drugo mi smo dobili mnogo kao grad od drugih programa

koji su sledili. Na primer, Južna i severna policija bili su nekoliko puta u severnoj Irskoj, sa programima, treninzima koje nemaju ovde u kurikuli. Znači, kako da se reagira prilikom parada kada se organizuju, jer kod nas nije bilo ali kod njih su po odavno poznate. Oni su menjali iskustva.

Bilo je i poseta Izraelu i da su otišli na mnogo mesta da obiđu omladina Mitrovice, volontere. Postigli da razviju znači druge projekte, ovo oko renoviranja sale da bih se realizovala konferencija. I danas nastavlja se, znači taj Forum gde svaki grad preuzima svoje domaće zadatke, neke obaveze koje doprinosu kažem kao izgradnju grada, ili popravljjanje grada. Tako da, ovo je bilo jedno, budući da smo deo sveta, uslovno rečeno kao grad, kada vidiš da polako možda potrebno je vreme ali nije ne realizovano, znači nije ne moguće. Samo recimo daje ti neko svetlo nade koja može da daje malo više.

Sa druge strane postigli smo da predsednici znači, prosto da budemo zajedno i oni koji nisu poznavale jedan drugog. Tako da, znači bilo je, mi smo koristili dobro tako da mi dobijemo kao grad znate, ne individualno.

Eremire Krasnići: A da li se nastavlja bliža saradnja?

Valjdet Idrizi: Da, saraduju, što se tiče saradivanja opština je malo bleđe, ove dve zadnje godine naročito, za to što je bila neka ostala pozadini, od strane opština. Međutim, kao delegacija mi smo postigli da idemo kao civilno društvo na primer u Libanu gde su neke od gradova, koja su od gradova domaćina, i imaju neki proces na kojem treba da se pomažu. Mi smo se kanili na primer, u projektima za ojačanje Žena, nešto od naših praksi koja smo imali ovde, znači da se ide i da njima pomažemo, toliko smo mi mogli jer od strane opštine nemamo ovoga puta neku spremnost pomaganja.

Ali možemo reći da smo imali i niz brda i uz brda, tako da se nadam da iduće godine prosto ima da bude Mitrovica kako je bilo na nivou znači malo bolje pa i davanja kapaciteta i usisavanja fondova, zašto da ne. Za dobrobit građana, zajednica. Ovo je bilo nešto od najboljih iskustava. Jer smo postigli da nekako budemo domaćin gradova u 2013. godine, Foruma Mladih, Forum Grada u Tranziciji, gde su bili omladina Mitrovice koji su dobili i stipendije da idu da studiraju u Americi.

Kazali su da mi imamo jednog sa Severa jednog sa Juga znači rekli su da mi imamo veliku pažnju i kvalitet, i dobrih studenata. Sada su se pokazale taman kao mladi lideri, koji su bili entuzijaste kao mi što smo bili sa naših po starih generacija, i rekli su da mogu da naprave ovde Forum Mladih. I dobro je uspevalo kao jedan uspešan Forum sa delegacijama, sada samo omladine koja stigla sada u Mitrovici, gde mi koji smo malo stariji sada samo smo podelili naša iskustva sa njima i pokušali smo da ih

motivirano.

Tako da, ovo se nastavlja i mnogo sam sigurna da će da se nastavlja i u budućem jer nisu mogli da se znači da zaustave jedna osoba ili jedan Predsednik, ili Predsednica, ne bih mogla da zaustavljam. Ali po nekada ima slučajeva kada se osporava. Videli smo i drugih opština koje nisu imali spremnost jedne osobe koji su učinili prema drugim ljudima i da su postigli da učine i da idu dalje. Ja ima da nastavljam da radim sa volonterima i u ovom Forumu još dalje, i prosto da vršim pritisak da završimo i mi ove domaće zadatke koje nama pripadaju, i da dobijemo i druga iskustva od drugih, da bih moglo da bude možda kao sa Berlinom kako je bilo i kako je sada.

Jer nije motivacija da gledamo ljude u Berlinu, samo videti: "Uuuu". Ili, Severnu Irsku na Dairy Bridge na primer kada su prolazili i pričali, ili u filmovima kako sam gledala, kada su mi pričali da je bilo ne prolazno nikako, poput ove naše. I sada, prolazili smo mi, hodali smo tamo. Ovo je... da, ja volim Forum za ovaj početak jer stvarno mi smo dobili samo napredak.

Eremire Krasnići: Ja, ovim vidim kraj razgovora.

Valjdete Idrizi: Okej.

Eremire Krasnići: Puno vam hvala!

Valjdete Idrizi: Zahvaljujem ja vama, inače u životu nisam pričala ovako dugo svoju istoriju, na detaljima ne nikad (nasmijali smo se svaka od nas). I naročito možda po prvi put, barem za prvi deo razgovora nisam verovala da mogu toliko da izvučem iz moje istorije, jer nisam razmišljala, znate baš ni malo, baš nisam razmišljala, da...

Eremire Krasnići: Niste imale nikad pri...

Valjdete Idrizi: Ne baš. Ali sam zadovoljna sa.... *Thank you* [Hvala].

Eremire Krasnići: Hvala.